

DEGOB visszaemlékezések

Kamenyec-Podolszkij, Kolomea, Sztanyiszlau

(1941 nyár-ősz)

összeállította: Gellért Ádám, LL.M.

BEVEZETÉS

A budapesti zsidó segélyszervezet, a Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság (DEGOB) munkatársai 1945-1946-ban a magyar holokauszt mintegy 5000 túlélőjének személyes történetét rögzítették. A <http://www.degob.hu> honlapon több mint 3500 jegyzőkönyv teljes (zömében magyar nyelvű) szövege és szkennelt képe található meg. Jelenleg ez a világ legnagyobb olyan on-line adatbázisa, ami a holokauszt túlélőinek visszaemlékezéseit tartalmazza.

2

A jelen összeállítás kilencvenöt olyan visszaemlékezést tartalmaz, amelyek releváns információval szolgálnak az 1941 nyarán a Kamenyec-Podolszkij, Kolomea és Sztanyiszlau térségébe történt kitoloncolásokkal kapcsolatban.

A DEGOB történetét Horváth Rita dolgozta fel. A tanulmány teljes terjedelmében itt olvasható: <http://www.milev.hu/makor-1-205.html> (Magyar Zsidó Levéltári Füzetek, 1997/1. szám)

Metodológia: a Kereső, Tematikus kereső funkcióra kattintva (Kamenyec-Podolszkij) (<http://www.degob.hu/?extsearch>) huszonkilenc találatot kapunk. A kulcsszavak variálásával illetve további bővítésével további hatvanhat visszaemlékezést találtunk.

VISSZAEMLEKEZÉSEK

1. B. J., férfi előadja (69. jegyzőkönyv):

“Alsóneresznicén 120 vallásos, sokgyermekes zsidócsalád lakott. Javarást fakereskedők, erdőmunkások voltak, köztük igen sok a szegény. Én kötszövő voltam. Saját üzememben dolgoztam, 10 kötőgépem, 3 varrógépem volt, saját házam, kertem, tehenem: jól megéltünk feleségemmel és 3 kicsi gyermekemmel. A magyarok bevonulása óta már 1941... kezdődött az antiszemitizmus Volosin kormányzata alatt, ebben az évben már Galiciába deportáltak, 6 hét után visszaszöktem, de a magyar határvadászok újra visszaküldtek, csak második visszaszökési kísérletem sikerült.”¹

2. D. M., nő előadja (78. jegyzőkönyv):

“Még 1941-ben sok zsidót elvittek Lengyelországba, az ott megmaradt zsidó lakosság általában szegény volt, volt ugyan egy kis házacskájuk, földjük, de az u.n. polgári jómód messze volt tőlük. A zsidóellenes rendelkezések: csiallagviselés, s többi egymás után következtek, azok végrehajtásáról a csendőrség gondoskodott. Úgy vettük észre, hogy a keresztények örülnek a zsidóság balsorsának. Huszt, amelynek gettójába bennünket tömörítettek, 25 km-re van falunktól.”²

3. C. L., férfi előadja (120. jegyzőkönyv):

“Im Jahr 1939 wurde unser Gebiet an Ungarn angegliedert. Wir Juden vom Karpathenland sollten uns das Buergerrecht verschaffen; die Aemter waren ueberlaufen. Da ich unsere Angelegenheit nicht schnell genug ordnen konnte, wurde ich samt Frau und drei Kindern und der Schwiegermutter mit fuenf Kindern verhaftet, verladen und nach Körösmező an die Grenze gebracht. Es gingen von dort 40 Lastautos mit Juden beladen in verschiedene Richtungen. Wir fuhren fuenfzehn Stunden Lang. Endlich hielten wir des Nachts auf einem Felde an und fanden uns von Ukrainern umgeben. Fuer Geld konnten wir den Schoffoer bewegen, uns wieder zurueckzufahren, welchem Anliegen sich die begleitenden ungarischen Soldaten nicht widersetzten, aber nach 15 km. setzte man uns ab mit der Begrueundung, man koenne uns nicht weiter bringen. Wir hoerten dort von einem in der Nache befindlichen Judendorf oder einer Gruppe von Juden, die dort waeren und machten uns auf Weg. Peinlich ueberr#scht von Ukrainern, baten wir sie, uns zu Deutschen zu fuehren. Wir hatten naemlich herausgebracht, dass in der Nachbarschaft irgendwo Deutsche seien, und von denen erhofften wir, wenn auch nichts Besseres, so doch auch nichts Schlimmeres. Wir kamen richtig bis ans Dorf, wurden aber von der Miliz nicht hineingelassen. In einer anderen Ortschaft suchte ich solange, bis ich einen Juden fand, der uns bewirtete und beherbergte. Am naechsten Morgen wurde von der Miliz ein Transport zusammengestellt, und auf dem Wege begannen die Erschiessungen. Es gelang uns, ziemlich in der Mitte der Kolohne zu bleiben und schliesslich in eine Scheune getrieben zu werden, waehrend viele Unglueckliche hinten und vorne ihr

¹ Név: B. J. Neme: férfi Születési hely: Tiszafehéregyháza Születési idő: 1911 Utolsó lakóhely: Alsóneresznice Foglalkozás: kötszövő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=69>

² Név: D. M. Neme: nő Születési hely: Nagyszöllös Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Eötvösfalva Foglalkozás: varrónő, háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=78>

Leben gaben. Wieder auf dem Wege, wurden Frauen und Maenner zur Verichtung der Notdurft voneinander getrennt, nicht aber wieder zusammengefuehrt. Des Nachts gelang es mir bei einer Rast, mich unbemerkt auf den Boden zu legen und so zurueckzubleiben. Ich blieb im Walde und suchte dann im nehen Dorfe Juden. Ich keine Haeuser, schlich mich in den Wald zurueck, wurde aber schliesslich doch von einem Bauern bemerkt. Ich konnte mich nicht laenger verbergen. Im Dorfe fand ich einen Juden, der mir sagte, er wisse um alles. Er fuehrte mich in sein Haus, gab mir Rasierzeug und klaerte mich auf: ich war 14 km. vom Dnjesztr entfernt. Er beschrieb mir den Weg dorthin genau und brachte mich dann zur Vorsicht nicht in seinem Hause, sondern im Kartoffelfeld inter, wo auch er, wie er sagte, aus demselben Grunds schliefte. Ich gelangte dann nach Stanislau, wo ich drei Monate blieb. Damals war die Stadt von Deutschen besetzt. Fuer 2000 Rubel Drachte mich und eine Familie ein Schoffoer an die ungarische Grenze. Wir fanden dort bei einem ruthenischen Bauern Hilfe, er gab uns russische Kleider und etwas Geld. Mit einem Autobus fuhren wir nach Huszt. Ungefaehr vier Monate hatte ich so jenseits der Grenze, in der ersten Deportation, verbracht. Wir schrieben 1940. Ich erschaffte mir wieder Papiere, reichte sie zwecks Einbuengerung aufs neue ein. Im Jahre 1941 wurde ich zum Arbeitsdienst nach Kaschau einberufen, wo ich drei Monate verbrachte. Es gelang mir, die Staatsbuergerschaft durch einem Rechtsanwalt mit Geld ordnen zu lassen. Endlich war ich frei - da kam die zweite Deportierung.”³

4. Egy a hat ember közül előadja (129. jegyzőkönyv):

“Alsóapsa a hegyek között fekvő kisközség. 10.000 lakója van, kb. 200 zsidó lakott itt, akik kereskedelemmel és iparral foglalkoztak. Javarészt szegény sorsú zsidók voltak ezek. A mi szüleink kereskedők voltak és különösen a csehek alatt nagyon jó sorsuk volt. 1939. március 15-én jöttek a magyarok, akik első intézkedésükkel elvették a zsidó üzleteket, nem engedték a zsidókat a templomban imádkozni és ahol csak tudtak, ártottak nekünk. 1941-ben elhurcoltak 50 családot: 217 személyt Lengyelországba. Édesapám éppen Pesten járt (mondja Adler Rózsi), hogy az állampolgársági bizonyítványt haza hozza, de visszaérve Alsóapsára már nem talált minket otthon. Összesen 40.000 zsidót hurcoltak ekkor Magyarországról Lengyelországba. A magyarok azt állították, hogy ezek mind lengyel állampolgárok, de ez nem felelt meg a valóságnak. Minket is az édesanyámmal, Adler Hermannéval elhurcoltak. Mind a hatan kisgyerekek voltunk, névszerint Adler Sári, Adler Teréz, Salamon, Helén, Izsák és Henci. Az elhurcolt zsidók nagy részét agyonlőtték és egyeseket a Stanislau-i gettóba vittek. Sokat bedobtak a Dnyeszterbe, a nőknek levágták a mellét, a gyerekeket kettévágták és igen sok embert élve eltemettek. A mi falunkban Csaoli postás, Mandrik segédjegyző, Philipp Mihály főbíró és Papp Mihály főjegyző egyéni akcióból hurcoltattak el minket. Többször fogadtak el tőlünk pénzt és ígérettek, hogy elintézik az ügyünket, de becsaptak minket. Inkább a szegényeket vitték el a faluból. Mielőtt elvittek, eltört a karom és elhurcolásunkkor a gipszbe rejtettem el pénzt és aranyat és ennek köszönhetjük, hogy meg tudtunk menekülni. Alsóapsára rajtunk kívül csak 2 személy érkezett vissza a deportáltakból, s a többit mind megölték. 1942-1944-ig aztán nyugodtabban éltünk.”⁴

5. R. K., nő előadja (138. jegyzőkönyv):

³ Név: C. L. Neme; férfi Születési hely: Szekrence Születési idő: 1904 Utolsó lakóhely: Bustiháza Foglalkozás: Holzfachmann, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=120>

⁴ Nem derül ki, hogy ki meséli el a történetet, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=129>

“In Felsőbisztra, einer kleinen Ortschaft im Karpathenlande, wohnten im Jahre 1944 etwa 60 jüdische Familien. Die Zahl der jüdischen Bevölkerung von Felsőbisztra war seinerzeit viel grösser und ist erst seit 1941 so zusammengeschmolzen. Im Juli 1941 wurde nämlich ein grosser Teil der Judenschaft des Karpathenlandes von der damaligen ungarischen Regierung nach der Ukraine deportiert. Unter den deportierten befand sich auch meine Familie, Vater, Mutter und eine Schwester, die höchstwahrscheinlich dabei ums Leben gekommen sind, da ich seit ihrer Deportierung nichts mehr von ihnen gehört habe.”⁵

6. K. S., férfi előadja (195. jegyzőkönyv):

“Innen elmentünk vissza Mauthausenbe, ott voltunk 3 napig, majd elmentünk Günskirchenbe. Az utakat nagy éhezés mellett gyalog tettük meg. Aki el volt gyengülve és lemaradt, azt lelőtték. Közben az egyik barátomat is, akit nagyon sajnáltam, mert még 1941-ben kivitték Kökényesről Lengyelországba, ott sikerült az életét megmenteni, s utolsó percben a felszabadulás előtt lelőtték, ez annál is inkább fájt, mert nagyon ragaszkodott az élethez.”⁶

7. H. I., nő előadja (223. jegyzőkönyv):

“Miután szüleimet sajnos még 1941. évben deportálták Lengyelországból, én itt éltem Budapesten és éppen hazakészültem, amikor az állomáson a csendőrök elfogtak és vittek egyenesen a rendőrségre. - T. i. én már régen ki voltam utasítva, már régen köröztek, így mikor megérkeztem, mindjárt letartóztattak. Innen vittek rövidesen a munkácsi téglagyárba, a gettóba.”⁷

8. K. H., előadja (228. jegyzőkönyv):

“Szüleimmel éltem Eötvösfalván, egy kis kárpátaljai faluban, ahol mindössze 8 zsidó család volt. Apám földművelő volt, volt egy kis házacskánk és egy kis földünk, amelyen mindhárman dolgoztuk és éppen hogy szerényen megélhettünk belőle. A mi szerencsétlenségünk, sajnos már 1941-ben kezdődött, amikor összeszedték falunkba mind a 8 zsidó családot, annak ellenére, hogy állampolgárságunk rendben volt, és mindenkit kivittek Lengyelországba. Véletlenül azon a napon én nem voltam otthon, hanem Taktaharkányban rokonoknál, úgy, hogy én itt maradtam. Szüleimről azóta többé semmi hírt nem hallottam. Falunkba többé nem is mertem visszamenni, hanem továbbra is Taktaharkányban maradtam.”⁸

9. M. R., férfi előadja (320. jegyzőkönyv):

“Fentnevezett előadja a következőket: Az édesapám lengyel származású és ezért annak ellenére, hogy én Budapesten születtem és Budapestet soha el nem hagytam, internáltak 1940-ben. 3 évig voltam Garanyban. 6 hónapig büntetőszázadban voltam rablógyilkosok között. A KEOKH vezetőségéből Siménfalvy és Martinidesz urak voltak azok, akik nem

⁵ Név: R. K. Neme; nő Születési hely: Felsőbisztra Születési idő: 1925,

<http://www.degob.hu/index.php?showjk=138>

⁶ Név: K. S. Neme; férfi Születési hely: Kökényes Születési idő: 1927 Foglalkozás: mészáros,

<http://www.degob.hu/index.php?showjk=195>

⁷ Név: H. I. Neme; nő Születési hely: Munkács Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Munkács Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=223>

⁸ Név: K. H. Neme; nő Születési hely: Eötvösfalva Születési idő: 1923

<http://www.degob.hu/index.php?showjk=228>

akartak kegyelmezni, de utóbb pénzért mégis kiemelték embereket a transzportokból és helyettük másokat küldtek.”⁹

10. A. S., nő előadja (342. jegyzőkönyv):

“Meine Eltern sind bereits im Jahre 1941 aus Nagybacsko deportiert worden. Als Grund fuherte man das Fehlen der Staatsbuergerschaft an obwohl schon mein Grossvater dort geboren war. Ich lebte bei meiner Tante in Szaszregen.”¹⁰

11. F. R., F. I., F. S. és F. M., nők előadják (385. jegyzőkönyv):

“Munkácson kb. 18.000 zsidó lélek élt, foglalkozási ágak szerint iparosok, kereskedők, ügyvédek, orvosok stb. voltak. Nekünk üzletünk volt és jó anyagi körülmények között éltünk. 1941-ben elvitték az uramat /F. Sári/ egy tévedés alapján, akkor, amikor a magyar állampolgárságot nézték felül azokban az időkben az utcán elfogták és deportálták Lengyelországban.”¹¹

12. F. H., férfi előadja (447. jegyzőkönyv):

“Tiszaújlakon volt az állandó lakhelyem, ott kb. 1.000 zsidó élt, legtöbbször iparosok, általában szabó és cipészfoglalkozást űztek. Anyagi helyzetük meglehetősen volt. Én földmunkát végeztem, egy kis saját földünk volt. Jó anyagi helyzetben éltünk. 1941. június végén bevonultam Ungvárra és júliusban átléptük a határt Körösmezőnél és mentünk mindig a németek után Lengyelországon, Ukrajnán stb. keresztül. 1944. október 10-én jöttünk vissza az országba. Századunk fele kb. ott maradt fogságban vagy partizán fogságban. Sokan tífuszban elpusztultak. Eleinte nagyon rossz volt a helyzetünk. Ütöttek, vertek. Egy nyíregyházi hadnagy Király Jenő a Dnyeszternél 1941-ben Magyarországról deportált 17 embert a szemünk előtt vízbe dobott. Köztük volt egy ismerős házaspár is. Simon utász hadnagy, ő volt még a parancsnok. Ugyanekkor találkoztunk Kamanitz-Podolakiban 35.000 magyar zsidóval, akik ki lettek utasítva Magyarországról, itt lettek agyonlőve és eltemetve. Itt tömegsírok vannak. Amikor átmentünk erre autókkal, összegyűjtötték őket és bennünket is majdnem lefogtak, de sikerült a németeknek bebeszélni, hogy mi nem vagyunk zsidók és így megmenekültünk. Mikor visszafelé átutaztunk arra, akkor már egy szál zsidó sem maradt meg. Ugyanakkor minden Ukrán városban, ahogy tovább mentünk, mint Proszkorov, Vynyca, itt is szemünk előtt összefogdosták a zsidókat a németek és ölték meg őket. Tömegsírban vannak elhelyezve.”¹²

13. M. S., férfi előadja (450. jegyzőkönyv):

⁹ Név: M. R. Neme: férfi Születési hely: Budapest Születési idő: 1916 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: fodrász, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=320>

¹⁰ Név: A. S. Neme: nő Születési hely: Nagybacsko Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Szaszregen Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=342>

¹¹ Név: F. R. Neme: nő Születési hely: Oroszkucsova Születési idő: 1918 Utolsó lakóhely: Munkács; Név: F. I. Neme: nő Születési hely: Oroszkucsova Születési idő: 1929 Utolsó lakóhely: Munkács Foglalkozás: diák; Név: F. S. Neme: nő Születési hely: Oroszkucsova Születési idő: 1906 Utolsó lakóhely: Munkács Foglalkozás: háztartásbeli; Név: F. M. Neme: nő Születési hely: Oroszkucsova Születési idő: 1926 Utolsó lakóhely: Munkács Foglalkozás: diák, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=385>

¹² Név: F. H. Neme: férfi Születési hely: Toronya Születési idő: 1909 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: diák, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=447>

“Técsőn kb. 800-1000 zsidó lakott. Mezőgazdasági és földmunkások voltak. Szegény emberek, mint jómagam is. 1939. márciusban vissza lett csatolva egész Kárpátalja és ekkor megkezdték az iparvíziót. 1941-ben megkezdték a kiutasításokat június-július, augusztusban kikerült Magyarországról, egész Kárpátaljáról, a környező falvakból ezekben a hónapokban kb. 30.000 zsidó, ezért mert az állampolgársági bizonyítványt nem tudták felmutatni, ezeket deportálták.”¹³

14. A. R., nő előadja (502. jegyzőkönyv):

“Kb. 500 zsidó család lakott Técsőn. Foglalkozásuk szerint kereskedők, iparosok, földművesek voltak. Rendezett anyagi körülmények között éltek. Én egy nagybácsimnál voltam nevelőnő, szüleim Szászrégenben laktak. 1940-ben kezdődtek a zsidóellenes intézkedések, és rokonaimat elvitték Lengyelországba, akikről azután többet nem hallottam hírt [...]”¹⁴

15. Goldenzeit Cecilia előadja (588. jegyzőkönyv):

“Gazdálkodók voltunk, ugyancsak jó polgári viszonyok között. Alsószinevén ezer zsidó lakott, 1941-ben sokat kivitték Lengyelországba, azután már csak mintegy 300 lélekre volt tehető a zsidóság száma.”¹⁵

16. M. M., férfi előadja (593. jegyzőkönyv):

“1941-ben elvitték szüleimet és négy testvéremet Lengyelországba, fél év után egyik testvéremmel sikerült hazaszöknöm. 1941-ben munkaszolgálatra vonultam be Kassára, ahol három hónapig voltunk bent.”¹⁶

17. Günzenberger Fanny előadja (594. jegyzőkönyv):

“Az én kálváriám már 1941-ben kezdődött, amikor a lengyel származású zsidókat szedték össze Magyarországon. Akkor elvittek engem is szüleimmel, 5 testvéremmel és nagyszámú rokonsággal. Ezekben egy sem maradt életben. Kamenetz-Podolskból sikerült megszöknöm, mielőtt sortüzet adtak ott a rengeteg zsidóra. A menekülésem visszafelé olyan borzalmas volt, éjjel a mezőkön, árkok mélyén mertem csak menni. Nappal elbújtam valami szalmakazalban, vagy istállóban. Azt ettem, amit a mezőn és erdőben ehető növényeket és répát, krumplit találtam. Az én számomra a németországi szenvedés már nem volt újság és nem volt meglepetés. Végre sikerült visszaérnem Magyarországra és akkor már nem mentem vissza a kis falunkba, hanem Ungvárra mentem, ahol zsidó családoknál dolgoztam.”¹⁷

18. K. H., férfi előadja a következőket (651. jegyzőkönyv):

¹³ Név: M. S. Neme: férfi Születési hely: Técső Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: fuvaros, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=450>

¹⁴ Név: A. R. Neme: nő Születési hely: Szászrégen Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=502>

¹⁵ Név: G. C. Neme: nő Születési hely: Huszt Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Huszt Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=588>

¹⁶ Név: M. M. Neme: férfi Születési hely: Alsóapsa Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Alsóapsa Foglalkozás: péksegéd, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=593>

¹⁷ Név: G. F. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1911 Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=594>

“1941.-ben Kőrösmezőn laktam, szüleim földbirtokosok voltak két házunk is volt, négyen voltunk testvérek. Édesapámat ekkor elvitték Lengyelországba utána, pedig engem, bátyámat és nővéremet. Itt letettek egy búzaföldön, innen a Dnyeszteren át sikerült megszöknöm és visszajöttem Kőrösmezőre, itt bujdosom a padláson, kilenc hónapon át. Egy ukrán nő egyszer észrevette, hogy nővérem milyen sokat főz és süt, gyanút fogott. Közben édesanyám meghalt, és mint, hogy a helyzet a padláson már nagyon veszélyes kezdett lenni, feljöttünk Budapestre. Úgy tudom, egy magyar cipész jelentett fel bennünket, hogy valaki el van bújva a padláson, a csendőrök házkutatást tartottak. Itt Budapesten a Pártfogó iroda betett az árvaházba, itt voltam két évig, akkor azután 1944 júniusában behívtak honvédelmi munkára.”¹⁸

19. S. J., férfi előadja a következőket (655. jegyzőkönyv):

“Kistoronyán mindössze két zsidó család lakott, mert a többi 6 családot még 1941-ben kivitték Lengyelországba. Édesapámnak bőr- és fűszerkereskedése, valamint kocsmája volt. Édesapám egészen Dachauig kísért, itt halt meg szegény.”¹⁹

20. E. J., férfi előadja a következőket (670. jegyzőkönyv):

“1942-ben bebonultam munkaszolgálatra. Szüleimet már 1941-ben elvitték, amikor a lengyel származású zsidókat hurcolták el Magyarországból.”²⁰

21. Witzler és Jakobovics család előadja a következőket (699. jegyzőkönyv):

“Ulicskriva 8 zsidó családja és Kolbaszova 7 zsidó családja közepes anyagi viszonyok között élt. Witzlerék: üzletünk, korcsmánk volt, megélhetésünk biztosított. Jakobovicsék: házuk, földünk volt, jól megéltünk, 1941-ben azonban kivitték bennünket Ukrajnába a Dnyeszteren túlra, itt kb. három hónapig voltunk és az egyik faluból a másikba vándoroltunk. A Dnyeszternél teljesen levetkőztettek és így tettek át a határon, visszajöttünk a falunka és itt internáltak. Április közepén bevitték minket Ungvárra a gettóba, Ungvár előtt egy istállóban töltöttünk egy éjszakát, majd bevitték a téglagyári gettóba, ahol a nyitott szárítókamrákban helyeztek el, a vízben, a földön aludtunk.”²¹

22. L. E., nő előadja a következőket (722. jegyzőkönyv):

“Irholsból a magyarok bejövetele után körülbelül 1000 zsidót elvittek Lengyelországba, úgyhogy 1944-ben mikor a németek bejöttek, mindössze egy pár zsidó család lakott ott.”²²

23. D. B., férfi előadja a következőket (739. jegyzőkönyv):

¹⁸ Név: K. H. Neme: férfi Születési hely: Kőrösmező Születési idő: 19#9 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: tanuló, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=651>

¹⁹ Név: S. J. Neme: férfi Születési hely: Kistoronya Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Kistoronya Foglalkozás: tanuló, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=655>

²⁰ Név: E. J. Neme: férfi Születési hely: Podhering Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Munkács <http://www.degob.hu/index.php?showjk=670>

²¹ Öt fő, Kolbaszova-ról és Ulicskriva-ból <http://www.degob.hu/index.php?showjk=699>

²² Név: L. E. Neme: nő Születési hely: Irhols Születési idő: 1930 Utolsó lakóhely: Irhols Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=722>

“Amíg Csehországhoz tartoztunk nagyon jó dolgunk volt, de a magyar megszállás után kezdődtek számunkra a szenvedések. Gányán 150 zsidócsalád volt, valamennyien szegény munkásemberek. Már 1941-ben a magyarok Lengyelországba deportáltak 45 családot. Ezeknek csak 10%-a tért vissza. Én 1943 októberében behívót kaptam, és mert nem akartam bevonulni, megszöktem Nagyváradra. Mikor a németek megszállták Magyarországot, itt Nagyváradon kerültem a gettóba.”²³

24. I. Á., férfi előadja a következőket (748. jegyzőkönyv):

“1941-ben édesapámmal és hat testvéremmel együtt Lengyelországba vittek, innen sikerült megszöknöm. A visszacsatoláskor Budapesten tartózkodtam és szabadságra mentem haza szüleimhez, ez alatt a két hét alatt történt azután Lengyelországba való kiszállításunk. Átvittek a határon és ott azt mondták, hogy mehetünk oda, ahová akarunk. Kőrösmezőn vittek be lengyel területre, visszafordulni nem volt szabad, mert föbe lóttek volna, de befelé az országba lehetett menni. Lengyelországban bekerültünk egy erdőbe, ott SS-ek és magyar csendőrök lövöldöztek ránk. Sajnos saját szememmel láttam, amikor édesanyámat és testvéreimet lelőtték. Sikerült elmenekülnöm és gyorsan haladtam fel egészen Volóciáig, így kerültem azután vissza Magyarországra. Kevéssel rá feljöttem Pestre cégemhez, de már 1943. végén Jászberénybe behívtak munkaszolgálatra, ahol öt hónapot töltöttem innen, pedig pesti századhoz kerültem. 1942. 12. hónap végétől 1944. 12 hónap végéig itt voltam Budapesten a légó századnál azután egy idegen századhoz kerülve, elvittek december végén a Józsefvárosi pályaudvaron bevagonírozva, 75-t egy kocsiba, Sachsenhausenbe.”²⁴

25. M. W., férfi előadja a következőket (1094. jegyzőkönyv):

“Im Sommer und Frühherbst des Jahres 1941 wurden in Ungarn die meisten Juden, die ihre ungarische Staatsbürgerschaft nicht nachweisen konnten, von den ungarischen Behörden nach der Ukraine deportiert. Besonders scharf hatte man es auf die Juden aus Oberungarn und dem Karpathenlande wie überhaupt auf die orthodoxen Juden, die durch ihre Tracht als solche kenntlich waren, abgesehen. Dabei taten die zuständigen Behörden alles Mögliche, um diesen Juden die Beschaffung des Staatsbürgerzeugnisses zu erschweren, wenn nicht gar zu verhindern. Auch ich, der damals in Nyirbátor, meinem Geburtsorte, wohnte, wurde mit meiner Familie an die Grenze gebracht. Im letzten Augenblick - ich hätte bereits über die Grenze gestellt werden sollen - kam eine Verfügung des Oberstuhlrichters, auf Grund deren wir nicht über die Grenze gestellt, sondern nach Nyirbátor zurückgebracht wurden. Meine Eltern blieben in Nyirbátor, während ich nach Budapest übersiedelte, wo ich über ein Jahr unbehelligt leben konnte. Allerdings wurden während dieser Zeit immerfort Razzien auf zugereiste Juden veranstaltet, und die Aufgegriffenen wurden in Konzentrationslager gesteckt, deren es in Budapest fünf, in der ungarischen Provinz zwei gab. Schliesslich wurde bei einer solchen Razzia im Dezember 1942 auch ich hoppelkommen. Ich wurde zunächst in das Polizeischubhaus gebracht, wo ich zehn Tage blieb, um hierauf in das Konzentrationslager nach Garany gebracht zu werden. Ich war dort vierzehn Monate. Die ungarische Polizei führte in Gerany eine sehr strenge Aufsicht über uns, zu Atrozitäten ist es aber niemals gekommen. Man war menschlich untergebracht, hatte genügend Reinigungsmöglichkeiten, konnte mit der Aussenwelt korrespondieren /natürlich unter

²³ Név: D. B. Neme: férfi Születési hely: Técső Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Gánya Foglalkozás: talmudista, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=739>

²⁴ Név: I. Á. Neme: férfi Születési hely: Kőkényes Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: vízvezeték szerelő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=748>

strenger Zensur/ und ab und zu auch den Besuch von Familienangehörigen empfangen. Verpflegt wurden die Internierten ausreichend vom Landeshilfsfonds der Ungarischen Juden.”²⁵

26. M. L., férfi előadja a következőket (905. jegyzőkönyv):

“A csehek alatt Beregszászon nagyon jó dolguk volt a zsidóknak. Semmi néven nevezendő bántódásuk nem történt, zsidóellenes rendelkezés nem létezett, minden szempontból egyenjogúak voltak a csehekkel. A magyarok bejövetele után már rövid idővel, megvonták a zsidóktól az iparendélyeket és a férfiakat behívták munkaszolgálatra. 1941. körülbelül 500 zsidót deportáltak Beregszászról Lengyelországba, ezek közül egy sem jött vissza. Én később szemtanútól hallottam, hogy ezeket a szerencsétleneket a németek bezavarták a Dnyaszterbe.”²⁶

27. R. G., nő előadja a következőket (960. jegyzőkönyv):

“Zuhause waren wir 8 in der Familie und hatten eine Gewürzkrämerei. In der Grossgemeinde wohnten mehr als tausend Juden, von denen 1941 viele nach Galizien deportiert wurden. Die Juden dort waren meistens Arbeiter und Kaufleute.”²⁷

28. H. K és N. K., nők előadják a következőket (961. jegyzőkönyv):

“Wir waren acht in der Familie. Ich arbeitete in einem Büro als Schreiberin. In unserem Orte wohnten 2.00 christliche und ebensoviele jüdische Familien. Im Jahre 1941 wurden 80 jüdische Familien deportiert, von denen kamen fünf Personen zurück. Die meisten Juden hatten ein kleines Haus und etwas Feld und waren im übrigen arme Arbeiter.”²⁸

29. S. K., férfi előadja a következőket (1033. jegyzőkönyv, nagyon kérdéses):

“Wir wurden schon im Jahre 1941 durch den Antisemitismus sehr verfolgt. Eines Tages wurde ich mit meiner ganzen Familie abgeholt. Man führte uns zur Bahn und waggionierte uns ein. Als Grund fanden sich die Behörden damals immer etwas. Keine genügenden Beweise der Staatsbürgerschaft usw. Man stopfte achtzig Menschen in einen Waggon. Nach acht Tage langer Fahrt kamen wir in Lublin an, wir hatten sieben Tote im Waggon. Man trennte uns drei Brüder dort sogleich von den Eltern, wir blieben zusammen. Wir badeten und man schnitt uns das Haar.”²⁹

30. F. G., F. C., J. G., nők előadják a következőket (1094. jegyzőkönyv):

²⁵ Név: M. W. Neme: férfi Születési hely: Nyirbátor Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: talmudista, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=755>

²⁶ Név: M. L. Neme: férfi Születési hely: Beregszász Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Beregszász Foglalkozás: kereskedő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=905>

²⁷ Név: R. G. Neme: nő Születési hely: Oroszvég Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Oroszvég Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=960>

²⁸ Név: H. K. Neme: nő Születési hely: Trnava nad Teresvu Születési idő: 1919 Utolsó lakóhely: Trnava nad Teresvu Foglalkozás: Haushälterin; Név: N. K. Neme: nő Születési hely: Trnava nad Teresvu Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Trnava nad Teresvu Foglalkozás: Beamtin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=961>

²⁹ Név: S. K. Neme: férfi Születési hely: Huszt Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Huszt Foglalkozás: Schneider, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1033>

“Hidegpatakon 150 zsidó család lakott, aki többnyire jobb módú kereskedők voltak. Szüleinknek fűszerüzletük, földjük, három házuk, fatelepük volt, nagyon jó módban éltünk. 1941-ben elvittek Lengyelországba, négy hétig a Dnyesztter körül bujkáltunk és innen nagy nehézségek árán visszahozott egy magyar alezredes.”³⁰

31. J. S., nő előadja a következőket (1097. jegyzőkönyv):

“Felsőbisztra 200 zsidó családja többnyire vegyesen jómódú fuvarosok, kereskedők iparosok voltak, természetesen sok szegény ember is akadt közöttük. 1941-ben a zsidók nagy részét kivitték Lengyelországba, mindösszesen 10 család jött vissza, közöttük mi is. Tizenegy hónapig vándoroltunk Lengyelországban faluról falura, míg végre vissza tudtunk jönni, de otthon nem maradhattunk, kiutasítottak, azóta Pápán éltem, ott dolgoztam, mint házi varrónő és keresetemből elég jól meg tudtam élni, sőt még rokonaimat is segíthettem. Mikor Kárpátalja ismét Magyarországhoz került, apám iparát elvették.”³¹

32. H. Z., férfi előadja (1163. jegyzőkönyv):

“Meine Eltern wurden noch im Jahre 1941 deportiert, als man die Juden wegen ihrer angeblich polnischen Abstammung verschleppte mit der Begründung, dass sie keine ungarische Staatsbürger seien auch dann nicht, wenn sie regelrechtes Staatsbürgerschaftszeugnis besaßen. Ich wurde auch verschleppt, doch ich ging in Kamenyec-Podolszk durch.”³²

33. L. S., férfi előadja a következőket (1177. jegyzőkönyv):

“Mátészalkán voltunk gettóban. Édesapám már itt nem volt velünk, mert még 1941 évben elvittek mindannyiunkat Lengyelországba, nekünk sikerült visszajutnunk, de apámat azóta nem láttuk többet. Most Anyámmal indultunk útnak és öten testvérek...”³³

34. M. M. D. M., férfiak előadják a következőket (1234. jegyzőkönyv):

“Wir waren neun in der Familie. Ich und meine Geschwister arbeiteten als Tagelöhner, aus dem ertrag unseres Weingartens tilgten wir eine Bankschuld. Von den 1000 Einwohnern des Ortes waren 350 Juden, jetzt nach der Rückkehr aus der Deportation sind wir 23 Im Jahre 1941 Wurden aus dem nahen Beregszász sehr viele deportiert, aus unserem nur einer und der kam zurück.”³⁴

35. Edit Czin előadja a következőket (1236. jegyzőkönyv):

³⁰ Név: F. G. Neme: nő Születési hely: Hidegpatak Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Hidegpatak Foglalkozás: háztartásbeli, tanuló; Név: F. C. Neme: nő Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Hidegpatak Foglalkozás: háztartásbeli; Név: J. B. Neme: nő Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Hidegpatak Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1094>

³¹ Név: J. S. Neme: nő Születési hely: Majdánka Születési idő: 1915 Utolsó lakóhely: Felsőbisztra Foglalkozás: fehérnemű-varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1097>

³² Név: H. Z. Neme: férfi Születési hely: Uglya Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Uglya, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1163>

³³ Név: L. S. Neme: férfi Születési hely: Kis Kirva Születési idő: 1927 Foglalkozás: kőfaragó, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1177>

³⁴ Név: M. M. Neme: férfi Születési hely: Nagymuzsoly Születési idő: 1924 Foglalkozás: Arbeiter; Név: D. M. Neme: férfi Születési hely: Nagymuzsoly Születési idő: 1926 Foglalkozás: Arbeiter Gettó: Beregszász, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1234>

“Ein Verwandte von mir und deren Tochter wurden 1941 deportiert”.³⁵

36. N. F., nő előadja a következőket (1254. jegyzőkönyv):

“Wir waren 5 Geschwister und die Eltern. Seit der Zeit, als ich ins Getto kam, war ein Bruder vor mir im Arbeitsdienst. Mein Vater war Geminderabbiner. Von den 20.000 Einwohnernde Ortes waren 9000 Juden. Das Verhältnis zwischen Beiden war erträglich. Die Behörden jedoch waren sehr schlecht, zuletzt war dort ein Obernotär namens Bíró Jóska. Es war sein Werk, dass beinahe alle jüdischen Gewerbe entzogen wurden. Bevor wir ins Getto kamen, wurden 40 als Kommunisten Verdächtige in einen Tempel interniert und sehr geschlagen. Erst am Tage, da wir das Getto betreten, wurden sie entlassen. Von den im Jahre 1941 nach Galizien deportierten 160 Familien kamen nur sehr wenige zurück. Ein zweites Mal wurden 60-80 Familien deportiert.”³⁶

37. M. L., S. L., nők előadják a következőket (1259. jegyzőkönyv):

“Wir waren zuhause 13, Vater war Waldaufseher. Das Verhältnis zwischen den 30 Juden und 70 Christen des Fleckens war gut. 1941 wurde eine Familie deportiert. Die meisten Juden befassten sich mit Landban, ein Jeder hatte Felder. Es gab bei uns keine Reichen.”³⁷

38. F. H., nő előadja a következőket (1265. jegyzőkönyv):

“...[Z]weitgenannte fügt hinzu: Mein Vater war schon vor 10 Jahren gestorben. Mit der Mutter zusammen waren wir 5. Mutter und ich erhielten die Familie durch Nähen. Im Dorfe waren von den 300 Familien 150 jüdisch, das Verhältnis zwischen Beiden war nicht das beste. Der dortige Notär, ein gewisser Pap, war sehr schlimm, Lebensmittelkarten und eingetroffene Post wollte er uns vorenthalten. Die meisten Juden des Ortes waren Fabrik- und Waldarbeiter und hatten eigenen Boden. Von den im Jahre 1941 deportierten 30 jüdischen Familien kamen 5 Menschen zurück.”³⁸

39. F. H., nő előadja a következőket (1269. jegyzőkönyv):

“Wir waren fünf Schwessern und ein Bruder; jetzt bin icch ganz allein. die Eltern sind schon lange tot. Ich lebte von Schneiderarbeit in Kövesliget, wo 100 jüdische Familien, etwa 2% der gesamtbevölkerung, wohnten. Unter den Juden waren viele Handwerker und Arbeitete. vor 1941 wohnten noch winmal soviele Juden dort, die wurden deportiert; nur 10 Familien kamen von denen zurück. Bei uns hatten alle eigene Felder und Häuser, so lebten die Juden auch nach der Wegnahme der Geschäfte.”³⁹

³⁵ Név: E. C. Neme: nő Születési hely: Nagydobrony Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Huszt Foglalkozás: Näherin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1236>

³⁶ Név: N. F. Neme: nő Születési hely: Huszt Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Huszt Foglalkozás: Hauswirtschafterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1254>

³⁷ Név: M. L. Neme: nő Születési hely: Beregrostoko Születési idő: 1926 Foglalkozás: Haushälterin; Név: S. L. Neme: nő Születési hely: Beregrostoko Születési idő: 1927 Foglalkozás: Schneiderin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1259>

³⁸ F. H. Neme: nő Születési hely: Hársfalva Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Szolyva Foglalkozás: Näherin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1265>

³⁹ Név: F. H. Neme: nő Születési hely: Kövesliget Születési idő: 1916 Foglalkozás: Schneiderin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1269>

40. S. B., férfi előadja a következőket (1271. jegyzőkönyv):

“Ich wohnte in Alsóverecke. Am Orte wohnten 6.000 christliche und 300 jüdische Familien, das Verhältnis zwischen Beiden war schlecht, die Behörden weniger. Die Meisten lebten von dem Ertrag ihres Bodens, jeder hatte ein Häuschen. Seit 1940 lebte ich nicht mehr dort, weiss aber, dass 1941 beinahe die Hälfte des dortigen Judentums nach Galizien deportiert wurden.”⁴⁰

41. F. A., L.L., nők előadják a következőket (1272. jegyzőkönyv):

“Ich lebte mit meinem Mann, der Zahnarzt ist, in Szolyva. Meine Mutter wohnte bei uns. Von den 8.000 Einwohnern waren ungefähr 2.000 Juden. Im Jahre 1941 wurden 3-500 Personen deportiert, viele aber kamen zurück.”⁴¹

42. S. H., R. M., nők előadják a következőket (1274. jegyzőkönyv):

“Wir waren neun. Vater hatte eine Gesichtswarenhandlung. Nach der Wegnahme des Geschäftes befasste er sich mit pferdehandel. Die meisten Juden den Ortes waren arme Arbeiter, ein jeder hatte aber ein Häuschen und etwas Feld. Der Ort zählte 1000 christliche und 500 jüdische Familien. Im Jahre 1941 wurden 450 jüdische Familien, 450 Scelen deportiert, eine Familie kam von denn zurück und wurde denn in Pest interniert.”⁴²

43. G. P., nő előadja a következőket (1284. jegyzőkönyv):

“1941-ben, mikor a magyarok bejöttek nagyon sok zsidót elvittek Ilosváról Lengyelországba.”⁴³

44. S. S., nő előadja a következőket (1344. jegyzőkönyv):

“Uzsokon laktunk. 1941-ben a magyarok bejövele után, mint lengyel állampolgárokat szüleimet és engem kivittek Lengyelországba. 4 testvéremet otthagyták. 1942-ben engem édesanyámmal visszaengedtek Uzsokra. A Lagert Lengyelországban, ahol az édesapám volt, felgyújtották és bennégett. Én édesanyámmal visszajöttem és állandóan bujkáltam. Egyszer elfogtak minket, igazoltattak és anyámat és velem együtt még 2 testvéremet internálta és 1943-ban újra kivittek minket Lengyelországba Rotschébe. Ott 2 hónap után felszabadultunk és feljöttünk Ungvárra.”⁴⁴

45. L. E., L. Z., M. H., nők előadják a következőket (1423. jegyzőkönyv):

⁴⁰ Név: S. B. Neme: férfi Születési hely: Beregnagyalmás Születési idő: 1901 Utolsó lakóhely: Pest Foglalkozás: Geschäftsleiter, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1271>

⁴¹ Név: F. A. Neme: nő Születési hely: Iloszva Születési idő: 1913 Utolsó lakóhely: Szolyva Foglalkozás: Haushälterin; Név: L. L. Neme: nő Születési hely: Iloszva Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Iloszva Foglalkozás: Schülerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1272>

⁴² Név: S. H. Neme: nő Születési hely: Uglia Születési idő: 1929 Foglalkozás: Haushälterin; Név: R. M. Neme: nő Születési hely: Gálna Születési idő: 1916 Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1274>

⁴³ Név: G. P. Neme: nő Születési hely: Magyaromját Születési idő: 1926 Utolsó lakóhely: Ilosva Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1284>

⁴⁴ Név: S. S. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: ## Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1344>

“Wir waren 5 Geschwister und die Eltern, mein Vater war jüdischer Lehrer. In Isa wohnten 100 jüdische und 1000 christliche Familien. Das unter den Tschechen gatte Verhältnis zwischen Feinden verdarb unter den Ungarn. Die meisten Juden waren Arue Arbeiter, nur zwei Familien hatten Felder, überhaupt war es ein armen Dorf. Im Jahre 1941 sollten mehrere deportiert werden, die Deportierungen wurden jedoch eingestellt.⁴⁵

46. R. E., nő előadja a következőket (1425. jegyzőkönyv):

“Ich lebte zusammen mit meiner jüngeren Schwester, erhielt auch sie durch Konditoren- und Küchenarbeit und lebte schwarz. 1941 wurden meine Eltern, die damals in Gyertyaliget wohnten, deportiert, mein Mann wurde zum Arbeitsdienst einberufen und kam nach der Ukraine. Kameraden von ihm kamen nachhause, von ihm jedoch weiss ich nichts.”⁴⁶

47. H. S., férfi előadja a következőket (1428. jegyzőkönyv):

“Zum ersten Mal wurde ich mit meiner Familie schon im Juni 1941 deportiert. Zu jener Zeit äusserte sich die Verfolgung der Juden in Ungarn u.a. auch darin, dass sie gezwungen wurden, dokumentarisch ihre ungarische Staatsbürgerschaft nachzuweisen. Die Beschaffung der notwendigen Dokumente wurde aber durch alle möglichen Mittel erschwert, wenn nicht ganz unmöglich gemacht. Besonders hatte es die ungarische Regierung auf die Juden des Karpathenlandes abgesehen, die, obwohl sie seit vielen Generationen in den einzelnen Orten ansässig waren und auch zumeist die ungarische Sprache beherrschten, als Zugewanderte deklariert wurden, die nach ihrer eigentlichen Heimat, nach Galizien, zurückgeschafft werden müssten. So setzte denn eine mit den brutalsten Aeusserlichkeiten durchgeführte Deportierungs aktion ein, und die Juden des Karpathenlandes mussten ausnahmslos nach Galizien, obwohl sie nei in ihrem Leben dort gewesen waren. Alte, schwache und kranke Leute, Männer und Weiber, darunter auch hochschwängere Frauen und Kinder, mussten den Marsch antreten, der über total verschlammte Strassen und die unwegsamsten, beschwerlichsten Gebirgspfade führte. Ich kam mit meiner Familie zunächst nach Deletyn und von da über Horodenka, Kolomea, Halicz und Kalusz schliesslich nach Stanislaw. Alle diese Strecken mussten, wie gesagt, zu Fuss zurückgelegt werden, wobei wir in der unmenschlichsten Weise gejagt und misshandelt wurden. Wir nährten uns von dem geringen Proviant, den wir vom Hause mitgenommen hatten, denn für unsere Verpflegung sorgte kein Mensch. In total erschöpftem Zustande trafen wir in Stanislaw ein, wo wir gleich in das Getto geschafft wurden. Meine Familie bestand aus meiner Mutter - mein Vater weilte in einem Arbeitslager in Ungarn -, zwei Schwestern und vier Brüdern. Im Getto herrschte eine ausgesprochene Hungersnot, der bald eine Schwester und zwei Brüder von mir zum Opfer fielen. Eines Tages wurden die Insassen des Gettos auf den Friedhof geführt, es wurden Maschinengewehre aufgestellt und die Juden einfach niedergemäht. An diesem Tage wurden auf dem jüdischen Friedhof von Stanislaw nicht weniger als 15.000 Juden (polnische und ungarische) getötet, darunter auch meine Mutter, sowie eine Schwester und zwei Brüder von mir. Als die Massengräber bereits überfüllt waren, führte man die Juden, die noch am Leben waren, weg, um sie an einer anderen Stelle niederzumetzeln. Während des Abtransport vom Friedhof ergriff ich die Flucht und es gelang mir zu entkommen und so dem sicheren Tode zu

⁴⁵ Név: L. E. Neme: nő Születési hely: Iza Születési idő: 1926 Foglalkozás: Schneiderin; Név: L. Z. Neme: nő Születési hely: Iza Születési idő: 1928 Foglalkozás: Schneiderin; Név: M. H. Neme: nő Születési hely: Iza Születési idő: 1928 Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1423>

⁴⁶ Név: R. E. Neme: nő Születési hely: Kőkényes Születési idő: 1910 Utolsó lakóhely: Rahó Foglalkozás: Köchin und Konditorin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1425>

entgehen. Ich kam nach Nadworna, wo die Juden gleichfalls im Getto konzentriert waren. Dort wurden gegen sie keine Gewalttaten verübt, sondern man entzog ihnen einfach jede Nahrung, um sie so einem langsamen Hungertode preiszugeben. Gleich nach meiner Ankunft in Nadworna verlegte ich mein ganzes Sinnen und Trachten darauf, wie ich von hier entkommen könnte, und nach zwei Wochen, als ich schon kaum auf den Beinen stehen konnte, da ich mir trotz aller meiner Findigkeit nur ab und zu etwas zum Essen verschaffen konnte, gelang mir die Flucht, trotz der strengen Bewachung, der das Getto unterworfen war. Ich kam zunächst in die Ortschaft Rafaelowa und von da unter den abenteuerlichsten Verhältnissen über die Berge fast ohne Speise und Trank nach Hause. Hier lebte ich unangefochten bis zum April des Jahres 1944, als von der ungarischen Regierung die Gettoverordnung erlassen wurde.“⁴⁷

48. 16 személy előadja a következőket (1469. jegyzőkönyv):

“Am 1. August 1941 wurde in Kowno, unserem gemeinsamen Wohnort, ein Getto errichtet, und zwar in der Vorstadt Wiliampole. Dort waren die 37.000 Juden der litauischen Hauptstadt konzentriert. Bis Ende Oktober des Jahres 1941 gab es keine besonderen Ereignisse; am 28. Oktober wurden die Bewohner des Gettos um sechs Uhr auf den Hauptplatz gerufen, denn - so wurde ihnen gesagt - müssten sie arbeiten und vom Hauptplatz werden sie an die verschiedenen Arbeitsstellen entsendet werden. In Wirklichkeit aber geschah Folgendes: Der Chef der Kownoer Gestapo sonderte von den Versammelten 12.000 Juden ab. Diese Juden wurden nach dem Fort von Kowno gebracht und noch am selben Tage bis auf den letzten Mann niedergeschossen. Eines Tages wurden 500 intelligente Leute verlangt, die angeblich zu Schreiarbeiten verwendet werden sollten. Auch diese Leute wurden weggeführt und sind seither spurlos verschwunden; sie sind gleichfalls bis auf den letzten Mann vernichtet worden. Eine dritte Vernichtungsaktion bestand darin, dass ein Hospital mit sämtlichen Insassen, also mit den Kranken, den Ärzten und dem Pflegepersonal, in Brand steckte. Das Gebäude brannte vollkommen nieder und auch nicht ein Mensch konnte gerettet werden. Das waren die drei Vernichtungsaktionen, die grössere jüdische Gruppen zum Opfer forderten; ausserdem gab es auch kleinere Aktionen, die gewissermassen zum Alltag gehörten und gleichfalls unter der Judenschaft Kownos stark aufräumten. Das ging so bis zum 12. Juli 1944. Von den 37.000 Juden Kownos waren nur noch 5000 übrig.“⁴⁸

49. F. H., nő előadja a következőket (1480. jegyzőkönyv):

“Im Jahre 1941 wurden meine Geschwister und Schwiegereltern nach Polend deportiert. Man liess sie dann zurück, sie wurden hier eine zeitlange interniert und kamen sie dann zu mir nach Kalocsa.“⁴⁹

50. E. C., L. C., K. C. nők előadják a következőket (1506. jegyzőkönyv):

“Fünf Jahre hindurch unterrichtete ich als Turnlehrerin in unserem Mädchengymnasium und versah auch den Posten einer Sekretärin. Die Lage der dortigen Juden war in jeder Hinsicht

⁴⁷ Név: H. S. Neme: férfi Születési hely: Kalinfalva Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Kalinfalva Foglalkozás: Fuhrmann, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1428>

⁴⁸ <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1469>

⁴⁹ Név: F. H. Neme: nő Születési hely: Felső-Kalocsa Születési idő: 1916 Utolsó lakóhely: Kalocsa Foglalkozás: Haushalt, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1480>

bis 1938 ausgezeichnet. In der Demokratie, die auf der ganzen Linie herrschte, war Judenhass nicht fühlbar; Beschimpfung von Juden zählte als Ehrenbeleidigung. Im Jahre 1941 wurden alle Menschen fremder Nationalität festgenommen. Alte und Kinder wurden auf Fuhrwerken in die Stadt gebracht; es war so, dass sie deportiert werden. Man liess sie dann vereinzelt nachhause zurückkehren. Als sie zurückkamen, fanden sie schon alles ausgeraubt. In ganz Podkarpatskaukraina war es so. Man nahm die Leute unter dem Vorwande, sie seinen Polen, fest. In dieser Weise kam es zu vielen Rach#akten, auch auf Anzeigen hin. Meinem Onkel z. B., der 40 Jahre lang dort, wo er wohnte, ansässig gewesen war, erging es ebenso; er wurde eines Morgens festgenommen und deportiert. Die Unglücklichen wurden aufs Auto gesetzt; von Körösmező, der Grenzstation, kam noch eine Postkarte, dann keine Spur mehr. Er war unter den Ersten, die in Kamenesk-Podolsk getötet wurden. viele Solche kamen auf diese Weise hinaus, deren Angehörige draussen beim Arbeitsdienstwaren. Zwei Mädchen berichten: die Deportierten wurden ausgeraubt, es blieb ihnen nichts, dann kamen sie ins Getto in Kamenesk-Podolsk. Ein Paar unter ihnen wurden ausgewählt, die konnten einkaufen; im Übrigen hatten sie nichts zu essen, auch kein Brennmaterial. Die letzten Schuhe verkauften sie für Brot. Jemand schrieb in einem hebräischen Brief, es wäre wenig Hoffnung vorhanden, nachhause zu kommen. Um das Anzünden des Gettos zu vermeiden, wurde der dort wütende Typhus verheimlicht; es war ein grosses Elend. Aus Polen kamen auch arbeitsdienstler zurück; die waren für Geld von Schoffören versteckt worden. Jemand hatte mitangesehen, wie seine Mutter auf einem Scheiterhaufen verbrannt wurde. Wieder andere wurden lebendig begraben. Dies alles war das Werk der ungarischen Gendarmerie; die Verfolgungen laurten drei Monate lang. Nur Wenige hatten sich mit ärztlichem Zeugnis vor der Deportierung retten könne, wurden aber dauernd belästigt. Als die Ungarn hereinkamen, zegen sie einen Jeden über sein patriotisches Verhalten während der Tschechenherrechaft zur Rechenschaft. Die vom Gewerbeentzug Betroffenen lebten als stille Teilhaber ihrer einstigen Geschäfte oder gar als Gehilfen - oder schwarz. Viele kamen so ins Elend. Für Schwarzhandel und das sogenannte Strohmännertum gab es riesige Bestrafungen und Internierung, das Gleiche im Falle der Verbergung von slowakischen Flüchtlingen; die Mutter konnte ihre eigene Tochter nicht gefahrlos verstecken.⁵⁰

51. H. S., L. S., nők előadják (1594. jegyzőkönyv):

“Kövesliget, der gemeinsame Geburts- und letzte Wohnort der Lenke Slomovics und der Helén Schwimmer, ist ein Dorf im Karpathenlande von 6000 Einwohnern, unter denen sich bis zum Jahre 1941 900 jüdische Familien befanden. Die Juden von Kövesliget waren hauptsächlich Handwerker und Arbeiter, die sich besonders nachdem das Karpathenland von den Ungarn besetzt wurde, nur kümmerlich fortbringen konnten. Im Jahre 1941 nahm die Verfolgung der Juden des karpathenlandes durch die Ungarn besonders scharfe Formen an, die schliesslich in der Deportation zahlreicher jüdischer Familien aus dem Karpathenlande nach Galizien und der Ukraine ihren höhepunkt erreichten. In Kövesliget wurden 90 jüdische Familien von der Deportation erfasst. Unter den damals Deportierten befanden sich auch drei Onkel der Lenke Slomovics mit ihren Familien; von diesen ist einer mit seiner Familie

⁵⁰ Név: E. C. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1917 Foglalkozás: Kaufmannsfrau; Név: L. C. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1919 Foglalkozás: Turnlehrerin; Név: K. C. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1922 Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1506>

zurückgekehrt, vom zweiten ist nur die Familie zurückgekehrt, während der dritte samt seiner Familie verschollen geblieben ist.”⁵¹

52. H. H., férfi előadja (1596. jegyzőkönyv):

“In meinem ständigen Wohnort Técső, einer Stadt von 12.000 Einwohnern im Karpathenlande, gab es etwa 500 jüdische Familien, die zumeist Handel trieben und in auskömmlichen materiellen Verhältnissen lebten, allerdings solange das Karpathenland zur Tschechoslowakei gehörte, denn mit dem Einzug der Ungarn verschlechterte sich die Lage der Juden des Karpathenlandes rapid. Durch die Entziehung der Handels- und Gewerbeberechtigung wurde den Juden die Lebensmöglichkeit genommen, so dass sie dann nur schlecht und recht dahinvegetieren konnten und ihre Existenz dem Zufall überlassen mussten. Die erste Katastrophe brach über die Juden des Karpathenlandes im Jahre 1941 herein, als die ungarische Regierung mit der Deportation dieser Juden nach Galizien und der Ukraine begann. Die Deportation wurde damit begründet, dass diese Juden nicht bodenständig, sondern aus Galizien und der Ukraine eingewandert seien, was vollkommen unzutreffend war, da die meisten Juden des Karpathenlandes seit vielen Generationen dort sesshaft und viel früher dorthin gekommen waren als die im Karpathenlande wohnhaften ungarischen Familien. Auch meine Eltern waren im Jahre 1941 mit einem zwölfjährigen Bruder fortgeschafft worden. Sie hatten wohl versucht, zurückzukommen, wurden aber bei Körösmező abgefangen und wieder abtransportiert. Seither habe ich nichts mehr von ihnen gehört.”⁵²

53. R. H., nő és családja előadják (1629. jegyzőkönyv):

“Obengenannte berichtet: Zuhause waren wir in der Familie neun und hatten eigenes Land. 30 % der Bevölkerung dort waren Juden, waren bemittelt und lebten meistens von der Landbewirtschaftung. 1941 wurden 50 Familien des Ortes nach Polen deportiert; zurück kamen keine”.⁵³

54. C. A., H. A., S. A., nők előadják (1722. jegyzőkönyv):

“ Wir waren 8 Geschwister und hatten unsere Eltern und lebten vom Ertrag unserer Felder. Am Orte wohnten 80 jüdische Familien. Im Jahre 1941 wurde eine jüdische Familie nach Polen deportiert. Die Christen waren zu den Juden immer gut, die Gendarmerie aber raubte ständig und nahm uns alles weg.”⁵⁴

⁵¹ Név: H. S. Neme: nő Születési hely: Kövesliget Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Kövesliget Foglalkozás: Näherin; Név: L. S. Neme: nő Születési hely: Kövesliget Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Kövesliget Foglalkozás: Näherin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1594>

⁵² Név: H. H. Neme: férfi Születési hely: Száldobos Születési idő: 1905 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: Holzproduzent, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1596>

⁵³ Név: R. H. Neme: nő Születési hely: Ökörmező Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Ökörmező Foglalkozás: Lichtbildnerin; Név: R. K. Neme: nő Születési hely: Ökörmező Születési idő: 1900 Utolsó lakóhely: Bilke; Név: B. A. Neme: nő Születési hely: Bilke Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Bilke Foglalkozás: Näherin; Név: S. A. Neme: nő Születési hely: Bilke Születési idő: 1926 Utolsó lakóhely: Bilke Foglalkozás: Haushälterin; Név: S. S. Neme: nő Születési hely: Bilke Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Bilke Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1629>

⁵⁴ Név: C. A. Neme: nő Születési hely: Nagyrákóc Születési idő: 1915 Utolsó lakóhely: Nagyrákóc Foglalkozás: Haushälterin; Név: H. A. Neme: nő Születési hely: Nagyrákóc Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Nagyrákóc Foglalkozás: Haushälterin; Név: S. A. Neme: nő Születési hely: Komját Születési idő: 1915 Utolsó lakóhely: Nagyrákóc Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1722>

55. V. J., férfi előadja (1722. jegyzőkönyv):

“Unter den 350 Einwohnern des Dorfes Ósándorfalva, das bei der Stadt Huszt im Karpathenlande liegt, befanden sich 85 jüdische Familien, die sich zumeist mit der Landwirtschaft beschäftigten und dabei ihr Auskommen fanden. Rapid verschlechterte sich aber die Lage der Juden des Karpathenlandes, als dieses im Jahre 1940 unter ungarische Herrschaft gelange. Die Juden wurden mit einem Schlage vollkommen rechtlos und jede, selbst die geringste Erwerbsmöglichkeit wurde ihnen genommen. Dann kam im Jahre 1941 die Deportierungsaktion der ungarischen Regierung; von dieser Aktion, die mit der grössten Schonungslosigkeit durchgeführt wurde, wurden sehr viele jüdische Familien betroffen.”⁵⁵

56. S. W., nő előadja (1769. jegyzőkönyv)

“Wiesel: Meine Mutter und mein Bruder und mein Bruder wurden im Jahre 1941 nach Polen deportiert. Seidem hörte ich nicht was mit ihnen geschehen ist. Ich konnte mit meiner Schwester die zwei kleine Kinder hatte, bleiben.”⁵⁶

57. A. J., férfi előadja (1799. jegyzőkönyv):

“Wir hatten zuhause eigenes Land, wir waren vier in der Familie. Beinahe die Hälfte der Ortsbevölkerung war Juden, 1250 an der Zahl. 1941 waren 20 Familien deportiert worden. Die meisten Juden waren Geschäftsleute und lebten nach dem Entzug der Gewerbe schwarz. Der Notar namens Dohány war ein grosser Judenhasser, ebenso die Gendarmerie, von denen ich der Namen die Folgenden nenne: Gendarmeriestabsfeldwebel Vadász und Molnár, gleichen Ranges. Letzterer war in der Spionageabwehr tätig. In Ungvár wurden Menschen erhängt Verdächtige gefoltert, bärtige Juden geschlagen.”⁵⁷

58. J. B., nő előadja (1802. jegyzőkönyv):

“Ich war bei meinem Grossvater in Szolyva eben aus Szatmár zu Besuch. Mein Grossvater hatte dort eine Schankwirtschaft gehabt, nach deren Entzug er vom Ertrage seiner Felder lebte. Mein Vater war Likörfabrikant in Szatmár. Szolyva zählte 11.000 Einwohner, worunter 300 jüdische Familien waren. 1941 wurden 30 jüdische Familien nach Polen deportiert; die zwei Familien, die zurückkehrten, berichteten, die anderen waren alle hingerichtet worden.”⁵⁸

59. R. W., nő előadja (1885. jegyzőkönyv):

⁵⁵ Név: V. J. Neme: férfi Születési hely: Ósándorfalva Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely:

Ósándorfalva Foglalkozás: Landwirt, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1761>

⁵⁶ Név: S. W. Neme: nő Születési hely: Bustyaháza Születési idő: 1914 Utolsó lakóhely: Bustyaháza Foglalkozás: Schneiderin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1769>

⁵⁷ Név: A. J. Neme: férfi Születési hely: Kosztyava-Pásztel Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Nagyberezna Foglalkozás: Schlosserlehrling, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1799>

⁵⁸ Név: J. B. Neme: nő Születési hely: Szolyva Születési idő: 1928 Foglalkozás: Schölerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1802>

“Meine Eltern verschleppte man schon im Jahre 1941 nach Polen. Ich erhielt bis zum Jahre 1942 Nachricht von meinem Vater, von meiner Mutter hörte ich seit unserm Abschied niemehr wieder.”⁵⁹

60. H. B., nő előadja (1888. jegyzőkönyv):

“In der Karpato-Ukraine begannen die Deportationen schon im Jahre 1940, als das Gebiet von den Ungarn besetzt wurde. Auch in unserm Dorfe führte man die Menschen weg. Ich lebte zu dieser Zeit mit meiner damals neunjaehrigen Schwester allein, wir waren #assenkinder. Ich brachte uns, schlecht und recht, mit Naehen durch. Wir wohnten in einem keinen Haus, das wir von den Eltern geerbt hatten. Die Gendarmen hatten uns nicht mit den anderen Leute abgeholt, aber der Richter des Dorfes bestand darauf, dass man auch uns wegführen muss. so mussten auch wir weg. Man pferchte uns in Waggons, erst als wir an Ort und Stelle waren erfuhren wir dass wir in Kamenec-Podolsk sind, Man stellte uns auf ein freies Feld und die Ukrainer schossen in die wehrlose Menge. Ich packte meine Schwester bei der Hand und lief mit ihr davon. Wir gingen von Dorf zu Dorf immer weiter. In der Ort schaft Klus hielten wir uns zwei Wochen auf. Als wir endlich die ungarische Grenze erreichten, nahmen uns Soldaten fest. Wir waren mit ein paar anderen Juden zusammen und die Militaers sagten, dass sie uns erschiessen werden. Sie sperrten uns in den Keller einer Kaserne ein. Spaeter sandten sie die anderen Leute zurück nach Polen, uns liessen sie frei laufen. Wir flüchteten nach Ungarn. Mein aelterer Bruder war inzwischen aus dem Arbeitsdienst nach Hause gekommen. Ich wagte nicht im Dorfe zu bleiben, wo mich jeder kannte. Die kleine Schwester liess ich beim Bruder. Man führte das Kind ein zweites Mal weg. Sie flüchtete wieder, diesmal ganz allein und ging zu einer Kusine in ein anderes Dorf, von wo aus man sie dann endgültig deportierte. Ich aber ging nach Abolyszántó, da mich dort niemand kannte, in Stellung. So lebte ich bis zur deutschen Besetzung.”⁶⁰

61. N. H., H. R., nők előadják (1909. jegyzőkönyv):

“Ich lebte als Witwe in Körösmező, wo ich ein eigenes Haus hatte. Schon 1941 wurden 45 Familien, ungefähr 300 Menschen deportiert; nur Wenige kamen zurück; die Übrigen sollen bei Kamensk-Podolsk und am Dnjestr getötet worden sein. Mit dem Hereinkommen der Ungarn in unser Gebiet hatte der Judenhass begonnen; die Geschäfte wurden den Juden weggenommen; mein Junge wurde in die Schule nicht aufgenommen; Juden konnten keine Staatsbeamten werden. Man drohte mir, unser schönes Haus zu belegen. Wegen ungeklärter Staatsbürgerschaftsangelegenheit stand ich unter Gendarmerieaufsicht. Als mein Sohn einmal beim Wasserholen von einem Gendarmen geschlagen wurde, eilte ich ihm zu Hilfe, da wurde auch ich geschlagen. Jede Woche wurde ich wegen Nichteinhaltung der Hausgegend aufgeschrieben und musste stets 50 Pengő Strafe zahlen. Dasselbe geschah, wenn ich des Abends, zur Zeit der Verdunkelung mit einem Eimer Wasser durch die Tür ins Haus trat und so das Licht zu sehen war. Das war für mich, die ich meinen Sohn und meine Mutter erhielt, eine harte Belastung...”⁶¹

⁵⁹ Név: R. W. Neme: nő Születési hely: Nagyberezna Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Nagyberezna Foglalkozás: Schneiderin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1885>

⁶⁰ Név: H. B. Neme: nő Születési hely: Felsőverecke Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Abolyszántó Foglalkozás: Schneiderin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1888>

⁶¹ Név: N. H. Neme: nő Születési hely: Körösmező Születési idő: 1905 Utolsó lakóhely: Körösmező Foglalkozás: háztartásbeli; Név: H. R. Neme: nő Születési hely: Körösmező Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Körösmező Foglalkozás: háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1909>

62. B.S., nő előadja (1913. jegyzőkönyv):

“ Wir waren neun in der Familie, mein Vater war Holzhändler, ich lernte nähen. Von den im Jahre 1941 deportierten acht Familien ist keine zurückgekommen. Mein Vater half sich bei der Wegnahme des Geschäftes, indem er einen Christen als Teilhaber aufnahm; so konnte er das Geschäft bis zuletzt behalten.”⁶²

63. S. G., nő előadja (2067. jegyzőkönyv):

“1941-ben a zsidókat, akiknek nem volt kézben az állampolgárságuk, idegeneknek nyilvánították, tekintet nélkül arra, hogy itt élt, itt született az apja, a nagyapja is. Természetesen más országok sem vették be, és így hontalanokká váltak ezek a zsidók. Mi is ebbe a csoportba tartozunk. Egy nap értünk jöttek a csendőrök, és miközben magyarázat nélkül felszólítottak, hogy menjünk velük. Egy zsidó templomba vittek, ahol már sok ember várta remegve és tehetetlenül sorsát. Körülbelül 200 teherautóra fértünk fel, és a menet elindult a határon át Lengyelország felé. Kolozsán keresztül, a Dnyeszteren túl utaztunk. Kísérőink magyar katonák voltak. Én férjemmel és 5 éves fiammal utaztam. Egy 10 hónapos kislányom is volt, de ezt odaadtam a rokonaimnak, mert tudtam, hogy ezt az utat úgy sem bírná ki. Amint utaztunk, észrevettük, hogy egy-egy teherautó megáll. Azt hittük, ez talán a pihenés miatt van. Csortkovig utaztunk, itt egyszerre a mi autónk is megállt. Le kellett szállnunk és a kísérő főhadnagy azt mondta: Itt van a közelben egy vár, menjenek oda, ott lesznek elszállásolva. Ezzel felszállt az autóra és mielőtt bármit kérdezhettünk volna, elrobogott. Ezt tette hát velünk Magyarország, szülőhazánk: kitettek egy teljesen ismeretlen ország erdejében és minden magyarázat nélkül megszöktek. Még ahhoz is gyávák voltak, hogy nyíltan megmondják, kirúgtak, és most magunkra hagynak. Ők azt mondták, a közelben van egy vár, ott majd gondoskodnak rólunk. Ez természetesen nem volt igaz. Órákig ácsorogtunk az országúton, majd a városban. Megláttunk egy templomot és oda akartunk bemenni. Egy asszony, kit megszólítottunk, figyelmeztetett bennünket, hogy ne menjünk oda, mert tegnap is kivégeztek 400 zsidót. De mivel nem volt hová mennünk, mégis csak ezt választottuk. Nemsokára fiatal felfegyverkezett parasztfiúk jöttek, és a férfiak nagy részét, de sok nőt is elvittek. Ezeket többé nem láttuk. A többi férfiakat a szekrényben bujtattuk, így szorongtunk ott hetekig, elmondhatatlan rettegésben. Hisz az, támadhatott nekünk büntetlenül, aki csak akart. Ekkor még voltak Csörtkovban zsidók, és ezek hoztak nekünk néha egy kis borsólevest, egy főzeléket. Később, mikor az éhség már nagyon hajtott minket, mi is kimerészkedtünk az utcára bevásárolni. Megismerkedtünk egy magyar származású mérnökkel, aki magához vett hármunkat. Néhány nap múlva azonban ki lett hirdetve felragaszok útján, hogy az összes zsidónak el kell hagyni a várost. Egy kaszárnnyába vittek minket. Megjöttek ide azok is, akiket 3 héttel ezelőtt a templomból elhurcoltak volt, de nem mind, csak néhány nő. Rongyosak voltak, cipő nélkül, csontig lesoványodva. A férfiakat, akikkel együtt indultak, mind agyonverték. Rettenetes lelkiállapotban voltunk, nem tudtuk, mi fog velünk történni. Jóakarónk, a mérnök újra magához vett. Az embereket, akik a kaszárnnyában maradtak, körülbelül 4 ezer lélek, a következő éjszaka útnak indították gyalog. 10 napon keresztül hajtották őket esőben, sárban, akkor a Gestapó megölte őket. 8-an maradtak közülük életben. 6 hétig bujkáltunk. Ekkor egy budapesti katonai autó jött nyíltparanccsal Csörtkovba. Ismerősünk beszélt a sofőrrel és ez hajlandó volt minket visszavinni Magyarországra. Az út szörnyű volt. 26 órán keresztül voltunk elbújva egy

⁶² Név: B. S. Neme: nő Születési hely: Ilonca Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Ilonca Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1913>

egyszemélyes autó hátsó részében. Összekuporodva feküdtünk, meg sem mozdultunk. Étlen-szomjan voltunk, és remegtem, hogy gyermekem mikor fogja elsírni magát, mert akkor menthetetlenül végünk. Az autót állandóan megállították. Kolomában meg is vizsgálták. Isteni csoda volt, hogy nem vett észre senki. Mikor Körös-mezőre értünk, és én boldogan fellegeztem, hogy átléptünk a határon, és most már talán nem történik semmi, férjem idegösszeomlást kapott. Rettenetes volt néznom, hogy ezt az egészséges embert, hogy tették tönkre a tehetetlenségig, félelem, bujkálás. Remegés vett rajta erőt, amin nem tudott úrrá lenni, és hangosan kiabált, hogy egy percig sem bujkál itt tovább, mint egy rablógyilkos saját szülőföldjén. Nem bánja, verjék agyon, de nem bír többé bujkálni. Ekkor kisfiam kérlelni kezdte, hogy most már legyen csendben, amikor nemsokára megláthatjuk kislányomat, Évikét. Lefogtuk az uramat, és tovább utaztunk, míg végre megérkeztünk Beregszászra. Nem mertünk itt sem maradni, mert hisz továbbra is bujkálnunk kellett, és féltünk, hogy valaki a városban észrevehet. Egy erdőbe mentünk egy, erdész ismerősünkhöz. Innen később Budapestre jöttünk és itt éltünk hamis iratokkal, de nem bírtuk már az állandó félelmet, és lejelentkeztünk a KEOK-nál. Azt mondtuk, hogy német katonák segítettek vissza. Dr. Kiss Árpád, KEOK tanácsos kiabálni kezdett velünk, hogyan mertük átlépni Magyarország határát, mikor egyszer kiutasítottak innen. De hát hova mehettünk volna? Itt van az otthonunk, itt születünk, ezt a nyelvet beszéljük. Ez őt nem érdekelte. Ekkor megkérdeztem: Mondja Tanácsos Úr, van önnek családja? Mert én itt hagytam a kislányomat, és ha agyonlőtték volna, akkor is visszajövök, hogy még egyszer láthassam! Nem válaszolt, és átadott egy detektívnek, aki fel akart vinni a telefonszobába. Ez a szoba volt a gyűjtőhely, innen vitték ki a zsidókat Lengyelországba. Tehát újból ezt a sorsot szánták nekünk. Előzőleg jegyzőkönyvet vettek fel rólunk, amelybe beleírták, hogy kint a németek nagyon rendesek és jók voltak hozzánk, elláttak ennivalóval. Amint végigvezettek a hosszú folyósokon, összeestem, és órákig nem tudtam magamhoz térni. Magas protekciónk volt a Belügyminisztériumból, és így hosszú tárgyalások után elengedtek azzal, hogy minden két hétben jelentkeznünk kell. Hazamentünk és egy rövid idő múlva megkaptuk a magyar állampolgárságot. Azt hittük, most már itt maradhatunk. De végzetesen tévedtünk. 1944 tavaszán összeszedték a zsidókat, és az ilosvai gettóba kerültünk.”⁶³

64. J. M., férfi előadja a következőket (1959. jegyzőkönyv):

“Im Februar 1941 wurden die Juden des Karpatenlandes, deren Lebensverhältnisse nach dem Einmarsch der Ungarn mit jedem Tage schlechter wurden, von den Behörden aufgefordert, innerhalb einer bestimmten Frist die zur Erlangung der ungarischen Staatsbürgerschaft erforderlichen Dokumente vorzulegen. Sie würden dann eine Aufenthaltsbewilligung von sechs Monaten erhalten und innerhalb dieser Zeit würde ihnen auf Grund der bereits vorgelegten Dokumente die ungarische Staatsbürgerschaft zugesprochen werden. Nun hatten wir aber in meinem Geburts- und ständigen Wohnort Irhoza einem Dorf von 6000 Einwohnern, unter denen sich etwa 2000 jüdische Seelen befanden, einen schuftigen Notär, von dem die Ausfolgung der erforderlichen Dokumente abhing und der dafür riesige Geldsummen verlangten, die von den meisten Irholoen Juden nicht aufgebracht werden konnten. Diese Juden konnten daher, nachdem die Frist verstrichen war, die von ihnen geforderten Dokumente nicht vorlegen, und die Folge davon war, dass sie zu Ausländer gestempelt wurden. Das wäre an und für sich noch kein Unglück, aber da sie eben Juden waren, galten sie wie balle anderen ausländischen Juden als unliebsame oder lästige

⁶³ Név: S. G.; Neme: nő, Születési hely: Munkács Születési idő: 1909 Utolsó lakóhely: Ilosva Foglalkozás: könyvelő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2067>

Ausländer und wurde ausgewiesen. Das ganze war eigentlich nichts anderes als ein Spiel mit Worten, das den Zweck hatte, für die geplante Deportierung der Juden des Karpatenlandes eine "Rechtsgrundlage" zu schaffen, denn die ungarischen Behörden wussten ganz gut, dass die Ausgewiesenen dem Ausweisungsbefehl gar nicht nachkommen konnten und, ob sie wollten oder nicht, auf ungarischen Gebiete bleiben mussten, weil sie kein Land der Welt aufnehmen und weil sie gar nicht einmal die physische Möglichkeit hatten, von Ungarn wegzukommen, da sie weder Papiere noch Geld besaßen. Nun trennten die ungarischen Behörde in Aktion: unter Berufung auf die gesetzliche Bestimmung nach der Ausländer, die dem an sie ergangenen Ausweisungsbefehl nicht nachkommen, gewaltsam aus dem Land geschafft werden müssen, wurden die zu Ausländer gestempelten Juden des Karpatenlandes im Juli 1941 nach der Ukraine deportiert. Auch meine Eltern und eine Schwester von mir befanden sich unter den Deportierten; ich und meine zwei Brüder entgingen der Deportierung nur dadurch, dass wir uns versteckten. Später gelang es, die Mutter und Schwester zurückzubringen; beim Vater war dies leider nicht mehr möglich, denn er war bei einem Judenprogramm in Delatyn getötet worden. Der Notär von Irholo, von dem ich bereits gesprochen habe, zog mich, weil ich Mutter und Schwester zurückgebracht hatte, zur Verantwortung und ließ nicht locker, bis er meine Verhaftung durchgesetzt hatte. Die Polizei sperrte mich ein, doch kam ich nach zehn Tagen frei, weil ich den Polizeistadthauptmann von Aknaszlátina, wo ich in Haft saß, mit 50.000 Pengő bestach. Bis zum Erscheinen der Gettoverordnung wurden wir nicht weiter behelligt."⁶⁴

65. D. M., férfi előadja a következőket (1960. jegyzőkönyv):

“Die Leidensgeschichte der Juden des Karpatenlandes, in dem ich geboren bin und bis zur Deportierung mein ganzes Leben verbracht habe, begann mit dem Einzug der Ungarn in diesen Landesteil. Vorerst wurden die Juden dadurch, dass man ihnen die Handels- und Gewerbeberechtigungen entzog, ihrer Existenz beraubt. Dann kam im Jahre 1941 die gewaltsame Aussiedlungsaktion, in deren Verlauf der größte Teil der jüdischen Familie des Karpatenlandes nach Galizien und der Ukraine verschleppt wurde, und schließlich im Jahre 1944 die Deportierung nach Polen bzw. Deutschland. Unter den Deportierten des Jahres 1941 befand sich auch meine Familie, bestens aus meiner Mutter, drei Brüder und einer Schwester. Ich wusste lange Zeit nichts von diesen meinen Angehörigen, bis ich eines Tages von einem Glaubensgenossen, der damals gleichfalls weggeführt worden war, erfuhr ich, dass sie in der Nähe von Kamanec Podolak mit vielen anderen Juden niedergeschossen worden sind; der Betreffende war bei der Massenhinrichtung zugegen und ihr nur dadurch entgangen, dass er sich tot gestellt hatte. Ich war schon zwei Monate vor den traurigen Ereignissen des Jahres 1941 zum militärischen Arbeitsdienst eingerückt und als Arbeitsdienstler nach der Ukraine gelangt.”⁶⁵

66. M. S., nő előadja a következőket (1961. jegyzőkönyv):

“Zuhause lebte ich als Näherin, hatte drei Geschwister und einen Bräutigam. 1941 sollten wir deportiert werden, konnten aber, nachdem wir wegen der amtlichen Schriften viel hatten ausstehen müssen, die Staatsangehörigkeit nachweisen und blieben verschont. Von den

⁶⁴ Név: J. M. Neme: férfi Születési hely: Irholc Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Irholc Foglalkozás: Landwirt, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1959>

⁶⁵ Név: D. M. Neme: férfi Születési hely: Kekényes Születési idő: 1909 Utolsó lakóhely: Dombó Foglalkozás: Taglöhner, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1960>

30.000 Einwohnern des Ortes waren 10.200 Juden, die meisten arme Menschen. Von den Geschehnissen unter ihnen hörte und sah ich kaum etwas, mir persönlich geschah nichts.”⁶⁶

67. Szerén Eisler előadja a következőket (1963. jegyzőkönyv):

“Wir alle lebten daheim vom Ertrag unseren Bodens. Die Ungarn nahmen uns jedoch die meisten Felder weg, ebenso das Vieh und belassen einer jeden Familie nur eine Kuh. Nachdem mir /Szerén Eisler/ das Geschäft 1941 weggenommen wurde, lebte ich vom F####iben der Schulden. Die Christen unserer umliegenden Dörfer waren bis zuletzt anständig und geben uns noch auf den Weg ins Getto zu essen mit. Neben 90 christlichen lebten in Kusmina 21 jüdische Familien, in Hrabova unter ebenso viel Christen d.h. Unter 90 nur 5 jüdische, in Fedelovice war das Verhältnis das gleiche. Auch die Behörden waren nicht schlechter, und wir erfuhren keinerlei Verkehrsbeschränkungen. Im Jahre 1941 waren jedoch von Kusmina eine Familie deportiert worden. Bevor wir die Heimat verliessen, wurde uns Gold und Geld abgenommen und darüber eine Quittung ausgestellt.”⁶⁷

68. I. G., S. G., férfiak előadják a következőket (1964. jegyzőkönyv):

“Wir hatten zuhause das einzige Geschäft im Kreise, eine Gemischtwarenhandlung. Als 50%-iger Kriegsinvalide bekam mein Vater das Geschäft 1942 zurück, nachdem es ihm vorher entzogen worden war. Mein Schwester wurde 1941, zusammen mit 40 jüdischen Familien, deportiert, kam aber dann von Polen. Was habe ich aber jetzt, da sie nicht da ist, davon. Wir waren sieben Geschwister und die Eltern. Von den 8000 Einwohnern des Ortes waren 0 % Juden. Der Dienstrichter war schrecklich: er nahm sehr viele Internierungen vor, und er war es, der die Geschäftsentzüge von 53 Dörfern des Kreises tätigte. Vordem waren die Juden dort ganz gut bemittelt; jetzt lebte man von dem, was man noch hatte.”⁶⁸

69. T. G., nő előadja a következőket (2107. jegyzőkönyv):

“In Karpato-Ukraine begannen die Deportationen bereits im Jahre 1941. Die Behörden verlangten bewiese für die Staatsbürgerschaft, und während man sie beschaffte, führten die Gendarmen die unglücklichen Menschen weg. Wenn jemand über genügend Mittel verfügte, konnte der Notar es meist erledigen, die benötigten Papiere herzustellen. Waren die Dokumente nicht vorhanden - wurde man als staatenlos erklärt, obwohl es sich fast ausschliesslich um Personen handelte, die in dem Dorf geboren waren und es in den meisten Fällen noch nie verlassen hatten. Wir konnten unser damaliges Dortbleiben, nur dem verdanken, dass mein Vater Schneider war und für die Gendarmerie arbeitete. Von dieser Zeit an lebten wir in ständigem Schrecken, konnte man ja nie wissen wann sich die "Gunst" der Behörde von uns abwenden würde.”⁶⁹

70. A. M., férfi előadja a következőket (2112. jegyzőkönyv):

⁶⁶ Név: M. S. Neme: nő Születési hely: Máramarossziget Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Máramarossziget Foglalkozás: Näherin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1961>

⁶⁷ Név: S. M., Neme: nő Születési hely: Hrabova Születési idő: 1909 Utolsó lakóhely: Hrabova Foglalkozás: Geschäftsinhaberin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1963>

⁶⁸ Név: I. G. Neme: férfi Születési hely: Kövesd Születési idő: 1888 Utolsó lakóhely: Kövesd Foglalkozás: Glaser u. Kaufmann; Név: S. G. Neme: férfi Születési hely: Irseva Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Irseva Foglalkozás: Glaser, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=1964>

⁶⁹ Név: T. G. Neme: nő Születési hely: Lapuska Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Lapuska Foglalkozás: Haushal, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2107>

“Szüleimet már 1941.-ben elhurcolták Galíciába, azóta nem tudok róluk semmit. Rájuk fogták, hogy nem magyar állampolgárok, de én azért jó voltam munkaszolgálatosnak. Szegény Szüleimet biztosan megölték, de engem felhasználtak honvédelmi munkára.”⁷⁰

71. Hatvankét személy előadja a következőket (2118. jegyzőkönyv):

“1/Wir waren acht in der Familie. Mein Vater wurde schon 1940 zum Arbeitsdienst einberufen. Als und auch unser Schuh- und Konfektionsgeschäft von den Ungarn weggenommen wurde, lebten wir vom Kapital. Von den 3-4000 Einwohnern des Ortes waren 1.400 Juden; das Verhältnis zwischen beiden war in der letzten Zeit nicht mehr gut. Im Orte war ein Jeder wohlhabend, die meisten Juden waren Geschäftsleute. Von den im Jahre 1941 nach Polen deportierten 15 Familien sind etwa 5 Familien zurückgekehrt.”⁷¹

72. J. K., P. K., G. K., A. K., nők előadják a következőket (2154. jegyzőkönyv):

“Wir hatten zuhause eine Gemischtwarenhandlung und durften sie bis zuletzt behalten, da wir eine kinderreiche Familie waren. Als mein Vater einmal, nicht bedenkend, dass er einen Bart hatte, einkaufen ging, wurde er von Gendarmen angehalten, an die Theiss geführt und dort in einen Bunker gesperrt. Als die Ungarn ins Land kamen, sofften Soldaten in unwerer Kneipe; als wir ihnen auf ihr Fordern keinen Schnaps mehr anzubieten hatten, zogen sie die Waffen gegen uns. Im Jahre 1941 wurden 6 Familien aus dem Orte nach Polen deportiert.”⁷²

73. M. G., nő előadja a következőket (2155. jegyzőkönyv):

“Mein Vater war Mühlenbesitzer; ich nähte gelegentlich; unsere Familie bestand aus neun Personen. Im Dorfe, wo wir wohnten, lebten ausser den 300 christlichen Familien 40 jüdische; das Verhältnis zwischen beiden war sehr schlecht; von der Gendarmerie und dem Notar lässt sich sagen, dass sie die schlechtesten der Umgegend waren. Jeden Tag kamen sie um Geld; gaben wir keines, so schlugen sie uns. Das begann schon mit dem Einzug der Ungarn in unser Gebiet. Im Jahre 1941 wurden 6 Familien deportiert, eine alte Frau kam als "Christin" zurück.”⁷³

74. A. D., férfi előadja a következőket (2163. jegyzőkönyv):

“Zum ersten Mal wurde ich mit meiner Familie, die aus den Eltern, zwei Schwestern und einem Bruder bestand schon im Jahre 1941 im Rahmen der Deportationsaktion der ungarischen Regierung im Karpathenlande nach Galizien deportiert. Wir wurden in der brutalsten Weise von einer Ortschaft zur andern gejagt, wobei die primitivsten Regeln der Menschlichkeit ausser auch gelassen wurden. Die erste galizische Ortschaft, in der wir

⁷⁰ Név: A. M. Neme: férfi Születési hely: Gánya Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás: napszámos, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2112>

⁷¹ <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2118>

⁷² Név: J. K. Neme: nő Születési hely: Técső Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: Schülerin; Név: P. K. Neme: nő Születési hely: Técső Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: Schneiderin; Név: G. K. Neme: nő Születési hely: Técső Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: Stickerin, näherin; Név: A. K. Neme: nő Születési hely: Técső Születési idő: 1930 Utolsó lakóhely: Técső Foglalkozás: schülerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2154>

⁷³ Név: M. G. Neme: nő Születési hely: Maszárfalva Születési idő: 1918 Utolsó lakóhely: Maszárfalva Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2155>

haltmachten, war Tluste, wo wie fünf Wochen verbrachten. Natürlich gaben wir während der ganzen Zeit die Bemühungen nicht auf, in die Heimat zurückzukommen, bis nach fünf Wochen verlautete, dass eine Möglichkeit zur Rückkehr bestünde. Wir brachen von Tluste auf und kamen bis Nadworna, wo ich die Familie zurücklassen musste, da die weitere Route über nur schwer überschreitbare Schleichwege ging und gefahrvoll war und besonders meine Eltern die Strapazen eines solchen Unternehmens nicht überstanden hätten. Ich machte mich also allein auf den Weg, doch hatte ich Unglück, denn ich wurde an der ungarischen Grenze von ungarischen Gendarmen abgefangen und der Polizei übergeben. Diese übergab mich der KEOKH /Landeszentralbehörde für Ausländerkontrolle/, die mich im Konzentrationslager von Ricse internierte. Nach vier Monaten erschien im Lager eine polizeikommission, die den Fall eines jeden Häftlings überprüfte und eine ganze Anzahl in Freiheit setzte. Es waren dies Häftlinge, die der Kommission nicht "staatsgefährlich" zu sein schienen; der wirkliche Grund für die Entlassung aber bestand darin, dass die fünf jüdischen Konzentrationslager in Budapest bereits überfüllt waren, so dass für neue Internierte Platz geschaffen werden musste. Die Entlassung aus dem Konzentrationslager von Ricse bedeutete aber keine hundertprozentige Freilassung, denn ich blieb auch weiter unter Polizeikontrolle, da ich mich jeden Monat einmal bei der KEOKH zu melden hatte. Meine beiden Schwestern kamen später nach Ungarn zurück, nicht so aber die Eltern und der Bruder, die seither verschollen sind, da ich bis zum heutigen Tage nichts von ihnen gehört habe und nicht weiss, ob sie überhaupt noch am Leben sind."⁷⁴

75. Hét személy előadja a következőket (2169. jegyzőkönyv):

“ Obengenannte 1/ berichtet: Mein Vater war Schuster. Abgesehen davon, dass er mit den dortigen Gendarmen gut war, ging es ihm schlecht: man beschlagnahmte ihm schwarz gekauft Material. Schlecht war auch der Notar, der uns das auf die Karten zustehende Brot nicht verabfolgen liess, Haussuchungen veranstaltete und anordnete, dass Juden nur bis zehn Uhr vormittags auf der Strasse sein dürfen, gleichzeitig aber erst nach zehn Uhr in Geschäften bedient werden könnten. Viele wurden des Nachts aus den Betten geholt, und, unter dem Verdacht, Kommunisten zu sein, interniert. Von den 800 Juden Rahós wurden im Jahre 1941 200 deportiert.

2-3-4/ fügen hinzu: Unter den 1.000 Christen des Ortes lebten wir 20 jüdische Familien und konnten mit dem ruthenischen Teil der Bevölkerung gut auskommen. Der Ortsrichter entstammte dem anderen Bevölkerungsteil: er war Schwabe; er und die Gendarmerie waren schlecht.

5-6-7/ fügen hinzu: Unser Vater war Viehhändler; wir waren im Besitz von zwei Häusern und einer Dreschmaschine. Als es zur Enteignung der Juden kam, wurde uns etwas Land und die Dreschmaschine in gemeinsamen Betrieb mit einem Christen belassen. Unserem Vater, der ohne Erlaubnis handelte, wurde das Leben von den Gendarmen sauer gemacht. Er bekam von Gendarmeriewachtmeister /-feldwebel/ Cukor Schläge. Bei Haussuchungen wurde Material beschlagnahmt. Die 80 jüdischen Familien des Ortes waren wohlbemittelt, die Meisten unter ihnen Kaufleute. Von den im Jahre 1941deportierten 10 Familien ist keine zurückgekehrt."⁷⁵

⁷⁴ Név: A. D. Neme: férfi Születési hely: Ötvösfalva Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Ötvösfalva Foglalkozás: Handlungsgehilfe, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2163>

⁷⁵ Név: E. S. Neme: nő Születési hely: Nagylucska Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Nagylucska Foglalkozás: Näherin; Név: O. S. Neme: nő Születési hely: Nagylucska Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely:

76. A. W., férfi előadja a következőket (2171. jegyzőkönyv):

“Ich hatte Frau und vier Kinder und eigenes Land. Von dessen Ertrag lebten wir in guten Verhältnissen. Die Bodenfläche, die wir mit Wein bebauten, machte 150 ha aus. Die 200 ortsansässigen Juden lebten mit den Christen in guten Beziehungen. Aber schon im Jahre 1941 wurden viele Juden deportiert.”⁷⁶

77. H. S., nő előadja a következőket (2172. jegyzőkönyv):

“Als mein Vater seiner Holzhandelserlaubnis verlustig ging, lebten wir acht Familienmitglieder vom Ertrag unseres Bodens. Im Jahre 1941 wurden eine Tante von mir, Mutter von vier Kindern, mit ihnen zusammen und ein Onkel von mir mit drei Kindern deportiert; der Mann meiner Tante war zu der Zeit eben im Arbeitsdiensts. Mit den 300 christlichen Familien lebten die 14 jüdischen in gutem Einvernehmen.”⁷⁷

78. H. N., nő előadja a következőket (2252. jegyzőkönyv):

“Wir waren sechs Geschwister. Wir lebten bescheiden vom Ertrag unserer Gemischtwarenhandlung. Die 120 jüdischen Familien des Ortes leben dort in mittleren Verhältnissen. In der tschechischen Ära zeigte es sich nicht, was für grosse Judenfresser die Leute dort waren und dass sie den Entzug der in jüdischen Händen befindlichen Gewerbe-lizenzen betrieben. Im Jahre 1941 sollten 15 Menschen deportiert werden und waren schon auf zwei Fuhrwerken weggebracht worden; da wurde das Ganze abgeblasen und die Betroffenen irgendwohin interniert. Unter ihnen befand sich auch mein Bruder, der beim Verlassen des Tempels nach dem Gottesdienst unter der Beschuldigung, Partisan zu sein, oder gewesen zu sein, festgenommen worden war.”⁷⁸

79. E. R., I. R., I. R., nők előadják a következőket (2253. jegyzőkönyv):

“Obengenannte 1, 2, 3. berichtet: Wir waren zuhause elf. Unser Vater, der von Beruf Kellermeister war, arbeitete auch nach Entzug der Gewerbe-lizenz seines Arbeitgebers mit Wein weiter; dazu verdienten auch wir Kinder mit Nähen. Nach dem Einrücken der Ungarn wurde mein Vater, als er eben aus dem Tempel trat, sehr geschlagen. Im Jahre 1941 wurden ausser vielen anderen auch Verwandte von uns mit zahlreichen Kindern nach Polen deportiert; von all denen kam nur eine Familie zurück. Am Orte wurden viele interniert.”⁷⁹

Nagylucska Foglalkozás: Haushälterin; Név: H. S. Neme: nő Születési hely: Nagylucska Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Nagylucska Foglalkozás: Schülerin; Név: C. N. Neme: nő Születési hely: Klucsáka Születési idő: 1925 Utolsó lakóhely: Klucsáka Foglalkozás: Näherin; Név: F. W. Neme: nő Születési hely: Klucsáka Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Klucsáka Foglalkozás: Schülerin; Név: I. K. Neme: nő Születési hely: Klucsáka Születési idő: 1927 Utolsó lakóhely: Klucsáka Foglalkozás: Haushälterin; Név: L. W. Neme: nő Születési hely: Felsőapsa Születési idő: 1916 Utolsó lakóhely: Rahó Foglalkozás: Näherin,
<http://www.degob.hu/index.php?showjk=2169>

⁷⁶ Név: A. W. Neme: férfi Születési hely: Szerednye Születési idő: 1901 Utolsó lakóhely: Szerednye Foglalkozás: Landwirt, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2171>

⁷⁷ Név: H. S. Neme: nő Születési hely: Kosztrina Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Kosztrina Foglalkozás: Schülerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2172>

⁷⁸ Név: H. N. Neme: nő Születési hely: Viska Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Viska Foglalkozás: Näherin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2252>

⁷⁹ Név: E. R. Neme: nő Születési hely: Munkács Születési idő: 1932 Foglalkozás: Schülerin; Név: I. R. Neme: nő Születési hely: Beregszász Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Beregszász Foglalkozás: Haushälterin; Név: I.

80. 14 személy előadja a következőket (2254. jegyzőkönyv):

“ In Sóhát und in Nagyberezna war des Verhältnis zwischen Juden und Christen schlecht. Im Jahre 1941 wurden 20 Familien nach Polen deportiert.”⁸⁰

81. J. M., férfi előadja a következőket (2367. jegyzőkönyv):

“1944 májusában, amikor a többiek elszállították már a gettóból, visszagondolva arra, amikor 1941-ben az orosz fronton voltam mint katona, láttam, mint vitték ki a lengyel származásúakat az országból és mit csináltak ezekkel a szerencsétlenekkel - elhatároztam, hogy ezt én nem fogom végigcsinálni. Mikor megtudtam, hogy a következő napon az izai gettóban a mi transzportunkra kerül sor, a bevagonírozás elől éjjel megszöktem.”⁸¹

82. J. M., férfi előadja a következőket (2379. jegyzőkönyv):

“Ich hatte Frau und zwei Kinder und erhielt uns aus dem Ertrag meiner Gemischwarenhandlung, nach deren Entzug im Jahre 1940 ich mich "schwarz" fortbrachte. Im Jahre 1941 wurden 150 Familien nach Galizien deportiert; von diesen kamen, nicht ganz vollständig, 15 Familien zurück. Mein Schicksal war das aller Huszter: ich kam mit der Familie ins Getto und wir wurden nach Birkenau deportiert.”⁸²

83. F. K., nő előadja a következőket (2397. jegyzőkönyv):

“In meinem Geburts- und ständigen Wohnort Veléte, einem Dorf im Karpathenlande mit etwa 8000 Einwohnern, gab es 250 jüdische Familien, zumeist Feldarbeiter und Handwerker, die wohl in bescheidenen Verhältnissen lebten, aber alle ihr Auskommen hatten. Dies änderte sich aber mit einem Schlage, als das Karpathenland von den Ungarn besetzt wurde. Die jüdische Bevölkerung wurde auf jede nur mögliche Weise drangsaliert, fast jeden Tag gab es neue antijüdische Massnahmen und das Hauptstreben der ungarischen Regierung ging dahin, die Juden des Karpathenlandes zum Auswandern zu veranlassen. Als sie damit nur wenig Erfolg, griff sie im Jahre 1941 zu schärferen Mitteln: wer seine ungarische Staatsbürgerschaft nicht nachweisen konnte, wurde als Ausländer deklariert und deportiert. Natürlich bezog sich das nur auf die Juden, denn Christen brauchten erstens ihre ungarische Staatsbürgerschaft nicht nachzuweisen, auch wenn diese noch so zweifelhaft war, zweitens aber bekamen sie, wenn sie wirklich Ausländer waren, Aufenthaltsbewilligung für jede beliebige Zeitdauer. In Veléte wurden sechs jüdische Familien zu Ausländern gestempelt und nach Polen deportiert. Aber auch die Zurückgebliebenen hatten unter den Schikanen der Behörden sehr zu leiden; so wurde u.a. den /jüdischen/ Handwerkern die Gewerbeberechtigungen entzogen, so dass die Juden von Veléte, da sie in der Mehrzahl aus Handwerkern bestanden, kaum noch Arbeits- und Existenzmöglichkeit besaßen.”⁸³

R. Neme: nő Születési hely: Beregszász Születési idő: 1915 Utolsó lakóhely: Beregszász Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2253>

⁸⁰ <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2254>

⁸¹ Név: J. M. Neme: férfi Születési hely: Herincse Születési idő: 1916 Utolsó lakóhely: Iza Foglalkozás: cipész, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2367>

⁸² Név: J. M. Neme: férfi Születési hely: Huszt Születési idő: 1904 Utolsó lakóhely: Huszt Foglalkozás: Kaufmann, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2379>

⁸³ Név: F. K. Neme: nő Születési hely: Veléte Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Veléte Foglalkozás: Schülerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2397>

84. M. K., nő előadja a következőket (2496. jegyzőkönyv):

“ In meinem Heimatdorfe Dolha wohnten 600 Juden. Der Hass gegen uns war von jeher sehr gross. Ein sehr schlechter Unterleutnant aus Transdanubien namens Dezsó Szabados setzte un shart zu und sagte stets, wenn er unter Christen einen Juden bemerkte: "Was suchst du unter Menschen," Er verbot es Juden, zu reisen. Der Notar dorohovics /aus Tiszaujlak/ war sein Helfershelfer. Juden verweigerte er die Ausfolgung von Ausweisen und Anweisungen, die zum Kauf von Schuhen berechtigten. Bei der Zuteilung der Lebensmittel benachteiligte er uns ebenfalls. Wir hatten eine Eisen- und Gemischwarenhandlung; er war darauf aus, uns die Waren mit Gewalt wegzunehmen; das Geschäft wollte er einem Mutterländischen /aus dem ursprünglichen Mutterland Ungarn/ übergeben, der über keine Mittel verfügte. Im Jahre 1941 wurden fünf Familien deportiert; von denen kamen zwei zurück.”⁸⁴

85. J. L., férfi előadja a következőket (2497. jegyzőkönyv):

“ Im Waitzener Zuchthaus hatte ich 2 Jahre meiner Strafe abgesessen, als ich am 22. Mai 1944 eine Einberufung zum Arbeitsdienst erhielt. Wegen Schwarzhandel und Spionage, oder besser gesagt, Untreue war ich zu drei Jahren Zuchthaus verurteilt werden. Mein Vergehen bestand darin, dass ich dem Schicksal meiner Eltern und fünf Geschwister ####, die im Jahre 1941 nach der Ukraine deportiert worden waren, entgehen wollte, indem ich es versuchte, nach Russland zu entkommen. Ich wurde bei diesem Versuch gestgenommen, vom Detektiven gegen Erlegen einer Summe aber freigelassen und fuhr nach Budapest. Hier wurde nach mir gefahndet und ich schliesslich verhaftet. Auf dem Polizeipräsidium wurde ich sehr gemartert und geschlagen und lag anschliessend drei Wochen lang im Waitzener Zuchthauspital krank. Die Verpflegung war dort anfangs sehr schlecht. Ich arbeitete in einem Knopfbetrieb; den geringen Verdienst, den ich mir mit täglich 10 stündiger Arbeit verschaffte, konnte ich #### für den Kauf von Obst und anderen Esswaren verwenden.”⁸⁵

86. F. F., nő előadja a következőket (2408. jegyzőkönyv):

“Az én családom kálváriája már 1941.-ben megkezdődött, amikor Sándorfalváról az egész családomat kivitték velem együtt Lengyelországba Stanislauba. Innen sikerült mindannyiunknak visszaszökni #sándorfalvára. Ezzel sem fejeződött be családunk vándorlásának ez a szakasza, mert szüleimnek mindig jelentkezniök kellett, én sokat voltam Pesten. Egy ilyen utazásom alkalmával, amikor# hallottam, hogy a szüleimet elvitték a gettóba, elhatároztam, hogy hazautazom, meg is kíséreltem, de utközben Halminál lefoglaltak, elvették minden értékemet, ruhámat, engem is bevitték, majd továbbítottak a nagyszöllösi gettóba. Sajnos így nem sikerült mégegyszer látnom a szüleimet, családomat és nem is tudok róluk többet semmit.Mi otthon jómodban éltünk, most nem tudom, mihez kezdjek, nincs senkim és semmim az égvilágon.”⁸⁶

87. J. I., férfi előadja a következőket (2767. jegyzőkönyv):

⁸⁴ Név: M. K. Neme: nő Születési hely: Dolha Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely: Dolha Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2496>

⁸⁵ Név: J. L. Neme: férfi Születési hely: Alsószelistye Születési idő: 1921 Utolsó lakóhely: Zuchthaus Foglalkozás: Gewürz- u.Delikatessenhandlungsgehilfe, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2497>

⁸⁶ Név: F. F. Neme: nő Születési hely: Ungvár Születési idő: 1926 Utolsó lakóhely: Sándorfalva Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2408>

“Én családommal a kálváriát már 1939-ben kezdtem meg. Sziléziában laktam feleségemmel és öt gyermekemmel. Mikor a németek bejöttek és már az egész várost zsidótlanították, hazajöttünk egész családommal Majdanra. Itt éltünk egészen 1941-ig, amikor innen kiutasítottak, mint lengyelszármazásút, nemcsak minket, hanem az egész falu zsidóságát elvitték akkor, még azt is, akinek a kezében volt a magyar állampolgársága. Egy teljes évet bolyongtunk, majd nagy izgalmak és viszontagságok után sikerült mind a hetünknek visszajönnünk, de csak két évet tölthettünk el viszonylagos nyugalomban, mikor bejöttek ide is a németek és így bekerültünk a többiekkel együtt a gettóba.”⁸⁷

88. E. E., és P. E., nők előadják a következőket (2799. jegyzőkönyv):

“In Ökörmező wohnten ungefähr 5.000 Juden. Mein Vater war Kaufmann. Im Jahre 1942 wurde beinahe unsere ganze Familie deportiert. Von all den Deportierten kamen nur einige, von unserer Familie einer mit den Seinen zurück. Damals erging es uns schlimmer als jetzt. Die Juden wurden damals in# Waggonen bis Körösmező gebracht, von dort mit Autos weiter über die Grenze und nach Dnjeprpetrowsk, Kameneskpodolsk, Kolomea, Stri und Csalkov. Viele wurden in den Dnjestr geworfen, andere dezimiert, Familien zerrissen, die Verdammten mussten sich ihr Grabe selber graben. Wer noch Gold besass, konnte mit dessen Hilfe zurück zur Grenze gelangen; viele aber waren gezwungen im Walde herumzuirren und nährten sich von Narrenpilzen und wurden auch verrückt, von Kartoffelschalen u.dergl. Den Kindern, die vor Hunger schrien, hielten sie den Mund zu, damit sie sie nicht verrieten. Von ungefähr wussten sie den Weg durch die Wälder zurück; so fanden sie heim. Die Soldaten waren mit Leuchtraketen hinter ihnen her. An der Grenze wurden viele zurückabgeschoben oder an Ort und Stelle erschossen. Die ortsansässigen Juden lebten von Holzfällen oder hatten irgend ein Gewerbe, es ging ihnen erträglich. Es gab auch Reiche unter ihnen. Die christliche Bevölkerung, d.h. die Ruthenen, betrugten sich uns gegenüber ordentlich; sie gaben den damals Deportierten nach deren Rückkehr die enteigneten Sachen zurück.”⁸⁸

89. S. R., nő előadja a következőket (2830. jegyzőkönyv):

“Édesapám asztalosmester volt, nyolc évvel ezelőtt halt meg. Édesanyámat, bátyámat, öcsémet, valamint a nővérem öt éves kisfiát még 1941-ben / május 15.-én/ eldeportálták Lengyelországba; akkor Budapesten tartózkodtam, hogy az állampolgársághoz szükséges iratokat megszerezsem és ezen idő alatt történt a deportálás. Bátyámnak és családjának sikerült három hónap mulva hosszú viszontagságos ut után visszajönni. Az egész falu zsidóságának cca 70%-át vitték el akkor, csak a hadiözvegyek és a munkaszolgálatosok hozzátartozói maradtak vissza, a többit mind áttették Körösmezőn a határon. Hol a magyar, hol a német katonák ütötték-verték őket, az idősebbeket mind lelőtték és bedobták a Dnyeszterbe. Bátyám szemeláttára lőtték agyon édesanyámat, neki azonban sikerült a halál torkából megmenekülnie. Egy évig volt internálva, míg iratai megérkeztek, utána egy év mulva azonban sorsuk mégis beteljesedett, mert a kkor a németek megszállása idején újból kezdődött a zsidó sors. Én azután elkerültem Somogyvárra nagynénémhez.”⁸⁹

⁸⁷ Név: J. I. Neme: férfi Születési hely: Majdan Születési idő: 1894 Utolsó lakóhely: Nagyszöllös Foglalkozás: tanító, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2767>

⁸⁸ E. E. Neme: nő Születési hely: Remete Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Ökörmező Foglalkozás: Näherin; Név: P. E. Neme: nő Születési hely: Pálosremete Születési idő: 1916 Utolsó lakóhely: Ökörmező Foglalkozás: Haushälterin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2799>

⁸⁹ Név: S. R. Neme: nő Születési hely: Bustyaháza Születési idő: 1922 Utolsó lakóhely: Somogyvár Foglalkozás: fogorvosi asszisztensnő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2830>

90. Schneider Lenke, Schneider Szerén és családjuk története (2938. jegyzőkönyv):

“Im Zuge der Deportationsaktion, die von der ungarischen Regierung hauptsächlich gegen die Juden des Karpathenlandes schon im Jahre 1941 ins Werk setzte, wurden die Schwestern Lenke und Szerén Schneider mit der übrigen Familie /den Eltern, noch einer Schwester und zwei Brüdern/ von der Polizei aufgegriffen, an die ungarisch-polnische Grenze gesetzt und von hier nach Galizien abgeschoben. Da es ein Lager oder sonst eine bestimmte Konzentrationsstelle damals noch nicht gab, mussten die Deportierten von einer Ortschaft nach der andern marschieren und nahmen nicht einmal in den Städten längeren Aufenthalt, obwohl dort Unterbringungsmöglichkeiten vorhanden waren. Die erste Ortschaft, in die sie kamen, war Petrilów, ein kleines Dorf jenseits des Dnjestr; von dort ging es weiter nach Podhajoe. Die nächsten Stationen waren Tarnopol, Bursztyn und schliesslich Halicz. Während des ganzen Marsches waren die deportierten Juden allen Schändlichkeiten der sie eskortierenden Gestapo-Leute ausgesetzt. Diese hatten kein anderes Bestreben, als so viele Juden wie möglich aus der Welt zu schaffen, und schreckten dabei auch nicht vor den brutalsten Gewalttaten zurück. Leute, die des Schwimmens unkundig waren, wurden genötigt, den Dnjestr zu durchqueren, wobei sie natürlich elend ertrinken mussten, andere wurden in Gruben gestossen und dort lebendig eingegraben usw. Jeder aber - nicht nur junge Leute, sondern auch Greise, alte Frauen und Kinder - wurde auf dem ganzen Wege fürchterlich geschlagen, und auch diese unmenschlichen Züchtigungen forderten viele Todesopfer. Die Schwestern Schneider waren fest entschlossen, Flucht zu bieten, zu ergreifen und auszubrechen. In Halicz ergab sich diese Gelegenheit: Lenke und Szerén Schneider brannen durch, erreichten glücklich Stanislaw und kamen von dort über Kalusz und Dolina an die polnisch-ungarische Grenze. Später gelang es auch den Eltern, der dritten Schwester und einem Bruder auf Schleichwegen unter den grössten Mühsalen und Gefahren nach Ungarn zurückzukehren. Sie erreichten Munkács, doch konnten sie sich dort nicht aufhalten, da sie von der Polizei aufgegriffen worden wären, die wahre Treibjagd auf die heimlich aus der Deportation zurückkehrenden Juden veranstaltete. Die Familie Schneider verschaffte sich daher falsche Papiere und zog damit von einem Ort zum andern, sich nirgend für längere Zeit niederlassend, in ständiger Angst, von der Polizei aufgegriffen zu werden. Lenke und Szerén Schneider, die sich von den übrigen getrennt hatten, um jedes Aufsehen zu vermeiden, suchten gleichfalls nach dem Innern Ungarns zu gelangen, wurden aber bei einer Razzia erwischt, festgenommen und neuerdings über die polnische Grenze gesetzt. Sie gaben aber auch diesmal nicht klein bei, sondern kamen auf Schleichwegen wieder zurück; allerdings trauten sie sich nicht mehr weit weg von der Grenze, sondern wanderten in den Besziden kreuz und quer herum, bis sie schliesslich nach sechs langen Monaten nach Mezöcsaszony kamen, wo sie zu ihrer freudigen Überraschung die übrigen Familienmitglieder fanden. Sie blieben nun mit ihnen zusammen, und auch die Polizei liess sie ungeschoren, bis im April 1944 die Gettoverordnung erschien...”⁹⁰

91. L. L., férfi előadja a következőket (3031. jegyzőkönyv):

“1941-ben, az orosz háború kezdetén behívtak. Szerozloppal mentem ki a frontra, Augusztus és szeptember hónapokban tömegesen szállították ki az országból a magyar

⁹⁰ Név: L. S. Neme: nő Születési hely: Ökörmező Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Ökörmező Foglalkozás: Modistin; Név: S. S. Neme: nő Születési hely: Ökörmező Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Ökörmező Foglalkozás: Schölerin; Név: M. S. Neme: nő Születési hely: Nagyberg Születési idő: 1919 Utolsó lakóhely: Mezöcsaszony; Név: I. S. Neme: nő Születési hely: Mezöcsaszony Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Mezöcsaszony, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=2938>

állampolgársággal nem rendelkező zsidókat a galíciai pokolba. Igyekeztem segítségükre lenni és 2 férfit sikerült is átcsempésznem a határon. Karácsonykor leszereltek és itthon "zsidósöktetés" vádjával letartóztattak. 3 hónapot töltöttem a Margit-körúti katonai fogházban. Onnan kiszabadulva csapattestemnél jelentkeztem, hamarosan újra kikerültem a frontra, mint fegyveres munkaszolgálatos, ahol a visszavonulásnál minden ujjam lefagyott. 8 hónapi kórházi kezelés után 1944 októberében leszereltem.”⁹¹

92. A. R., A. C., nők előadják a következőket (3096. jegyzőkönyv):

“Mi Budapesten tartózkodtunk, mikor a németek bejöttek. Szüleinket már 1941- ben elvitték Lengyelországba, egy férjzett nővéremmel és három gyerekével és még öt testvérem. Ezek pusztultak el már akkor Lengyelországban közülünk. Nekünk kettőnknek és két fiú testvérünknek sikerült akkor megszöknünk és azóta Pesten tartózkodtunk, egészen 1944 márciusáig, mikor haza igyekeztünk. Így otthonról az Alsószinériekkel együtt bevitték a huszti gettóba.”⁹²

93. Á. K., nő előadja a következőket (3382. jegyzőkönyv):

“In meinen ständigen Wohnort Rakasz, einem Dorf im Karpathenlande von etwa 3000 Einwohnern, lebten 25 jüdische Familien. Die Zahl der jüdischen Familien von Rakasz war eigentlich grösser, doch wurden im Jahre 1941 10 Familien nach der Ukraine deportiert, die angeblich ihre ungarische Staatsbürgerschaft nicht nachweisen konnten; diese Juden sind nie mehr nach ihrem Heimatdorf zurückgekehrt. Die Juden von Rakasz waren zumeist Kleingewerbetreibende, die, solange das Karpathenland tschechoslowakisch war, ein anständiges Auskommen hatten. Die Not begann erst nach dem Einzug der Ungarn, die den Juden sofort die Gewerbekonzessionen wegnahmen, so dass die jüdischen Familien dem grössten Elend preisgegeben waren.”⁹³

94. K. H., nő előadja a következőket (3358. jegyzőkönyv):

“Én már a gettóba egyedül kerültem, mert családomat még 1941-ben elvitték Lengyelországba, heten voltunk testvérek és a szüleim.”⁹⁴

95. G. E., férfi előadja a következőket (3587. jegyzőkönyv):

Az 1944-es deportálások során “...[e]lőször arra gondoltam, hogy elvisznek Lengyelországba, és mint az 1941-ben deportált lengyeleket kivégeznek, lehetségesnek tartottam azt is, hogy Németországba visznek megölni.”⁹⁵

⁹¹ Név: L. L. Neme: férfi Születési hely: Budapest Születési idő: 1899 Utolsó lakóhely: Budapest

Foglalkozás: orvosi műszerész, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=3031>

⁹² Név: A. R. Neme: nő Születési hely: Alsószinevér Születési idő: 1920 Utolsó lakóhely: Alsószinevér

Foglalkozás: ápolónő; Név: A. C. Neme: nő Születési hely: Alsószinevér Születési idő: 1924 Utolsó lakóhely:

Alsószinevér Foglalkozás: varrónő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=3096>

⁹³ Név: Á. K. Neme: nő Születési hely: Huszt Születési idő: 1928 Utolsó lakóhely: Rakasz Foglalkozás:

Schülerin, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=3383>

⁹⁴ Név: K. H. Neme: nő Születési hely: Hidegpatak Születési idő: 1923 Utolsó lakóhely: Iza Foglalkozás:

háztartásbeli, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=3358>

⁹⁵ Név: G. E. Neme: férfi Születési hely: Budapest Születési idő: 1913 Utolsó lakóhely: Budapest Foglalkozás:

kereskedő, <http://www.degob.hu/index.php?showjk=3587>

